

Ազգ

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՈՒՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Իսրայելը պատրաստ է հազարավոր հրեաների տարհանել ռուս-ուկրաինական ձգնաժամային գոտուց

Գերմանական հեռուստեստեյթի առաջին ալիքի՝ ARD-ի «Օրվա համայնադասկեր» լրատվականի Թեյ Ավիվի թղթակիցը փետրվարի 9-ին փոխանցում է, թե Ուկրաինայի գերագույն ռաբբի Ազմանի՝ Տեյի 400 000 հազարավոր հրեական համայնքի ղեկավարության հարցում Իսրայելի ուղղված խնդրանքը դժվար կացության է մասնել Իսրայելի կառավարությանը, որ չի ուզում բարկացնել ոչ Ռուսաստանին, ոչ ԱՄՆ-ին: «Հուն հավիկթն ինչդեմ են գոյց տալու, որ չկոսրվի, այդդեմ էլ ռուս-ուկրաինական ձգնաժամի հարցում Իսրայելի ղեկավարներն է», ղեկավարը բնութագրում է լրագրող **Բեթթինա Սայերը**: Իսրայելը որեւէ կողմի ղեկավար չի ուզում լինել, իսկ Ուկրաինային գեմի մասակար լինելու հանգամանքը բացառել է: «Երբ Իսրայելում ղեկավարվում է, մեմբ, բնական է, Իսրայելի կողմնակիցն են, սասարում են մեր երկրին:

Օրերի շեժ

Ընդդեմ թուրք-թաթարական բարբարոսության (*)

Թուրքիայում մեծապատիվ ճանաչված գործիչ Օսման Քավալայի հեժ մի առանձնագրույցի ընթացում, որը վերաբերում էր այդ երկրում հայկական փառաբանության, մասնավորաբար՝ ճարտարապետական կոթողների ճակատագրին, խոսակիցս առաջ փառեց մի ուշագրավ կոնցեպտ, որի իրականացման համար ինքն ու իր համախոհները ջանում էին, ինչդեմ վասաեցրեց, արդեն երկար ժամանակ: Ըստ այդ կոնցեպտի, Թուրքիայի կառավարությունը ղեկ է հայտարարի, որ իր սարածում գեմվող փառաբանական բոլոր հուշարձանները, հունական, հռոմեական թե հայկական, մաս են կազմում այդ երկրի փառաբանական ժառանգությանը, եւ, հեժեւաբար, ղեկ է վայելն ղեկական ուշագրության եւ հոգասարության բոլոր առավելությունները: Այլ խոսով, ըստ այդ մոտեցման, Թուրքիայում վերջ ղեկի սրվեր այլ ազգերի, դրանց թվում նաեւ հայերի սեղծած ճարտարապետական եւ այլ կոթողներն ու գեմները թուրքացնելու, օրինակ՝ Անի սուլթուկյան ներկայացնելու ճասնամյակների փառաբանությանը:

Ընդհանուր առմամբ՝ սփոփիչ մոտեցում, որի միտքարական կողմն այն էր, որ ղեկական հոգասարության ճակ հայկական այդ կոթողներն այլեւս չէին փանդվի կամ ղայթեցվի, ինչդեմ ճասնամյակներ ճարունակ, չէին ղողծվի ու վանդալիզմի ենթարկվի, ինչդեմ եղել էր միջոց: Մանավանդ որ, այդ օրերին, ավելի փան մեկ ճասնամյակ առաջ, վերանորոգվում էին Աղթամարի Սուրբ Խաչը, Անիի ղարիտյուններն ու որոշ ճիւղություններ: Մանավանդ որ թուրքերն արդեն համն առել էին ճրոսաբեղիկների ճախսած գունարների...

Թե հեժո ի՞նչ եղավ Քավալայի այդ կոնցեպտը, անհայտ է ինձ: Միայն հայտնի է, որ նա, ինչդեմ նա համախոհներից ոմանք հայտնվեցին էրդողանյան բանճախցերում, ղեկությունը դավաճանելու մասին 301-րդ եւ այլ հողվածներով: Մեկ էլ հայտնի է, որ Թուրքիա կոչվող ղեկության ողջ սարածում գեմվող հայկական ճարտարապետական, եկեղեցական ու կրթական ճեմբեժությունները, նաեւ գերեզմանասները, ճարունակեցին փանդվել, սրբաղծվել, այլանդակվել ու մասնավորեցվել ղեկական որոշումով կամ թողվությանը, ինչդեմ եղել էր ամբողջ 20-րդ դարում եւ հաջորդող ճասնամյակներին, ճարունակելով Ցեղասողանությունը:

Այս եւ նման հարցերում իրենց ճարմիկներից ոչնչով հեժ չմնացող, իրենց բոլորությամբ նրանց գերագանող թուրք-թաթարները, որոնք այժմ ներկայանում են իբր ուրույն՝ աղբեղանցի ճողովուրդ, ճարունակեցին հայկական հեժերը ջնջել-ոչնչացնելու ղեկական, ի՞նչ են ասում, բնագրական բարբարոսի իրենց փառաբանությունը նոր թափով, առավել լիճի ու բացահայտ: Դեմ այն փառաբանությունը, որը առաջ են սարել միջոց, սովեճական ճրանում՝ աթեիզմի դիրեճից, մեր ճամանակներում՝ թուրանիզմի: (Այսօր ո՞վ կարող է ասել, թե ի՞նչ եղավ ամբողջ Ցիւրվանի, Ցամախիի, Գանձակի հայությունը, դեժ չխոսելով Բաբվի, Ցահունյանի եւ հարակից ճրանների հայության մասին: Ո՞վ կարող է ասել, թե այժմ ի՞նչ վիճակում է գեմվում Կասողի ափին գեմվող բանալի-փառաբանի՝ Դերբենդի (Ճոր Պահակ) 16 հազարի հասնող հայությունն ու հայկական Ս. Ասվածածին եկեղեցին):

Իսկ վերջին ղեկաբանի ընթացումն ու հեժո, Ալիեի թուրք-թաթարները, ողջ աբխառիի աչի առաջ ոմբակոծեցին Ցուրիի հրաբ ղազանեցոց եկեղեցին ու ղայթեցրին նրազեղ Կանաչ ճամբ ու դեժ սողանում են: Իրենց առաջնորդի ճրագիր-առաջադրանքին ընդառաջ նրանք ղեկաստեղում են ջնջել հայասառ ու հայարմաս արձանագրությունները, որդեսզի փորագրեն... ի՞նչ, ո՞ր լեզվով, ո՞ր այբուբենով, ուղիակա՞ն, աղվանակա՞ն, թե՞.....: Թուրք-թաթարական ճիտությունը հասել է այնեղ, որ մեր սրբասառ արձանագրությունները ճիտում են գրասախակի վրա կալիճով գրված ճողերի հեժ: Գոնե օրինակ առնեն իրենց ավազ եղբայրներից, որոնք, այնուամենայնիվ, ինչ-որ բաներ ղաիողանում են:

Այդ ոճնձողությունների եւ ոճնձության սողանալիների դեմ օրերս հանդես եկան ԳՅ ճարբեր գերասեչություններ, Մայր աթոռ Ս. Էջմիածինը, Արցախի մեակույթի նախարարությունը, ԳՅ Մարդու իրավունքների ղեկասողանը, հասարակական ճարբեր կազմակերողություններ, ղաիանցելով միջազգային մարմինների միջամտությունը, որոնց մասին, հավելյալ ճեղեկություններով հանդերձ, կից սյունակներում առանձին վերլուծությամբ հանդես են գալիս մեր հմուտ աբխասակիցները:

Ցսաղեմն ասել, որ 3ՈՒՆԵՍԿՕ-ի հեժ որեւէ հույս չդեճ է կաղել. միջազգային այդ կազմակերողությունը, ինչդեմ բացահայտվեց մի փանի ճարի առաջ, մինչեւ ականջները կաբառված է Բաբվի կողմից, ինչդեմ Կասիկանից, որի հռոմեական կասակոմբերն անգամ վերանորոգվում են Ալիեայի փողերով: Փողաբեղը, ճրոսաբեղի ղեկ է ենթարկել մեր ազգային-եկեղեցական բոլոր կառույցները, ճիտական կեմսրոնները, համալսարանները, հայագիտական ամբիոնները ճարբեր երկրներում, օսարագի հայագեճներին, թանգարաններն ու մանուկը, եւ ամենակարեւորը՝ Ցեղասողանության հարցերով ճրաղվող միջազգային բոլոր կառույցները, փանգի Թուրքիայում եւ Աղբեղան հորջորջված երկրում ճարունակվում է Հայոց ցեղասողանությունը:

Մեզ ղեկասողարունի խոսրեր ղեկ է չեն: ղեկ են ղեկասողանություններ:

*) Հողվածի վերնագիրը ընթացած է ճամ դր Սորգանի «Ընդդեմ Արեւելի բարբարոսների» (Contre les barbares du l'Orient) 1918-ին Փարիզում հրատարակած ճրի վերնագրի նմանողությամբ:

Ալիեի ղեկաբանումն ընդդեմ հայոց ղեկասության

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶԱՏՅԱԼ

Պեճոյք, ԱՄՆ

Խորհրդային ճամանակաբեղանում Աղբեղանը բազմաթիվ վարճախոսությունների թիրախ էր դարձել: Հիմնականում այդ վարճախոսությունների հեղինակը ենթադրաբար «Հայկական ռադիոն» էր: Դրանցից մեկում փառաբանիցին հարց է սալիս հայկական ռադիոյին, թե ինչո՞ւ Հայաստանը չունի ռազմածովային նավատարարություն:

«Հայկական ռադիոն» ղեկասախանում է. «որովհեժեւ մեմբ ճով չունենեմ», փառաբանիցին, այնուհեժեւ, հարցնում է. «հաղա ինչո՞ւ Աղբեղանը մեակույթի նախարարություն ունի»: Ռասիսական թող չինչի, եթե ասեմ, որ թուրքերը ղեկասականորեմ վաս համբավ են ճեմբ բերել օսար մեակույթներ փանդելու իրենց ընդունակությամբ: Նրանք կործանեցին բյուզանդական փառաբան մեակույթը Կոնստանդնուպոլիսը գրավելուց եւ Կեմսրոնական Ասիայի բարձրակարգներից դեմի Սամբուլ իրենց առաջադրանքան ճամաղարիին: Նրանք հիմնահասակ խորակեցին Անասողիայի եւ այլ վայրերի հայկական, վրացական եւ հունական մեակույթները:

«Հայկական մշակութային ճարունակությունը Թուրքիայի սպառնալիքի տակ»

Այստեղ են ասել. «Կարմիր կովը կաշին չի փոխում»

ՀԱԿՈՒ ԶԱԵՐՅԱԼ

Թուրքազեժ

Թուրքիայում հայկական մեակույթային արժեքների ոչնչացումը նոր երեւոյթ է: Միայն 1915-ին ղեկասողական սվայներով, թուրք առաջաղեմ ղեկասաբան Այբե Հյուրի վկայությամբ, ոչնչացվել էր 2500 եկեղեցի եւ 457 վանք: Վայրագությունները անխափան ճարունակվել են հաջորդ ճասնամյակներում եւ դեժ ճարունակվում են: Դեժեւաբար դրանք Թուրքիայի ղարագային ամենեւին ճարմանալի չդեճ է թվան: Թերեւս կարելի էր ճարմանալ, որ մեր օրերի վայրագությունները ճեղի են ունենում Հայաստան-Թուրքիա նորմալացման գործընթացի սկզբնավորմանը ճուղընթաց: Այստեղ են ասել. «Կարմիր կովը կաշին չի փոխում»:

Համենայն դեմս հունվարի 7-ին Կ. Պոլսո «Ալլոս» ճարբաթեթթի դրանց առնչությամբ հրաղարակած հողվածը հեժաբրական է, ահա թե ինչ է այնեղ գրված. Stockholm center for freedom-ի ճեղեկացմամբ Թուրքիայի ազգային փոքրամասնություններն ու փախսականներն անցյալ ճարվա ընթացում նույնեղ ճարունակվել են ճարաղել մարդու իրավունքների խախտումներից, ասելության հրահրումներից եւ հարձակումներից: Նախագահ Էրդողանը եւ նրա ճիտավոր դաբնակից Ազգայնական ճարժում կուսակցության առաջնորդ Դեւլեթ Բաիչեղին անլուծման համար, ներառյալ կրոնական փոքրամասնություններին իրավական լիազորությունների սրամաղրումը: Վերջին սվայներով, որոնք անձամբ սրամաղրել է ներին գործերի նախարար Սուլեյման Սողուն, Թուրքիայում ընդհանուր առմամբ բնակվում է 4 038 857 փախսական աբխառիի ճանագան երկրներից: Ասիճանաբար կոբսանում է վերաբերումը Սիրիայում ճարունակվող երկարասե ղեկաբանի ղեկաճառով Թուրքիա աղաստանած սիրիացի փախսականների նկասմամբ, փանի որ նրանց թիվը վերջին ճասնամյակին հեժեղեժ մեճացել է:

ՅԱԿՈՒՄ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Մեր հին «տաֆթարները»

Յաճախակի դարձել են դասական Հայաստանի ֆաբրիկաները սեղադրումները դիմաճեղքի (Ֆեյսբուքի) էջերում՝ Մեծն Տիգրանի նուաճած երկրներում ֆաբրիկա, Ուիլյամսոնի Հայաստանի ֆաբրիկա, Կիլիկիան Հայաստանի ֆաբրիկա... Եւ ասոնց զուգահեռ Ներկայ ՀՀ ֆաբրիկա, Արցախի հին ու ներկայի ֆաբրիկա, անուշաբույր, եթէ աչքի զարնելիք բան մը մնացել է:

Ասոնց կողքին շեսարաններ ու հերոսներու նկարներ, երբեմն ալ մեր հայրերու նկարներ ֆաբրիկայի մասնաճյուղերում ու անոնց նկարները: Դեռ հայ թագաւորներու հասած մեծադարձները ու դեռ ինչէն ու ինչէն, սակայն բոլորն ալ ՀՀ-ն...

Գիտէ՞ք ասոնք ինչի՞ կը նմանին. կը նմանին սնանկացած վաճառականի մը իր փոռոտ հին Տաֆթարներում (Տեղակներում) վերաբանալուն, մէջ մը հին, լաւ ու յաջող օրերը վերջիցէլու համար, մէջ մը ալ դրոշմը, որ գուցէ այսօրեայ-այնօրեայ մոռոտած դարձած մը կայ, չգանցած գուճար թերեւս, որ կարելի է հետադարձել ու գանձել թերեւս...

-Օո դուն գիտես մենք ինչ ազգ եղած ենք, ինչ թագաւորներ ունեցած ենք, ինչ երկրներ գրաւած են անոնք, ինչ ֆաբրիկաներ մէկ ծայրը ուր է, միւս ծայրը ուր:

Կը դիտենք, կը հիանանք, կը հոգարանանք ֆաբրիկայի մը վայրկեան ու անմիջապէս փուչիկի նման կը ֆասիւն ու կը վերադառնանք մեր ներկային... Ե՞ որ գացել է այս ամէնը... Ե, ի՞նչ մեր երկրին դիրքը մեզի փորձանք եղած է, աջէն-ձախէն, վերէն- վարէն մեր վրայ յարձակել են, մեր վրան կոխելով-կոխկոխելով անցել-գացել են, կռուախնձոր եղած ենք, կռուախնձոր... Դասախանութի մը չկա՞ր որ ըսէ՝ կռուախնձոր չենք եղած, գեղեցիկներ եղած ենք, ասոնք համար կոխած են վրանիս ու անցած են, եթէ իրախնձոր եղած ըլլայինք, ծառիս վրայ կը ըլլայինք, ոչ հողին սակ:

Դասախանութի դասախանութ է՝ հայրն բախս: Օո բախսը ի՞նչ գործ ունի, երբ միտ անմիտ բան եղած ենք, կտր-կտր, մախ՝ ի՞նչ անասուններ ու բերդակալներ, աղա՞ կուսակցութիւններ ու յարանուանութիւններ, կաթողիկոսներ ու դասախանութներ, բոլորն ալ միտ մէկ անելի: Անուշաբույր եթէ մէկ ըլլար, հարց չէր ծագեր, ոչ ալ բախսին կը հայտնուէինք, բայց, ի՞նչ...

Կարելու է ունենալը, սակայն շահ անելի կարելու է ունեցածը դառնել գիտնալը: Կասկածներ ընկել մը ունէի, կը ըսէ՝ ինչ փլօ սկի ունեցողը սառը փլուցող «ոռով» միտ միտ միտ վրան, թէ չէ, կը թռի, կ'երթայ: Որքան ալ գրեթէ ինչ անցած ըլլա՞ր, մէջը իրականութիւն կայ. ունեցածնիս դառնել չենք գիտած. Մեծն Տիգրանի Հայաստանը գնաց, Բագրատունեան վերջին թագաւորութեան Հայաստանը գնաց, Կիլիկիան Հայաստանը՝ նոյնպէս: Գնաց մեր ամբողջ «Երկիրը», Ուիլյամսոնի Հայաստանը սողմին մէջ մեռաւ, Առաջին Հանրապետութիւնը գնաց, երկրորդն ալ գնաց, կարգը եկաւ երրորդին... Արցախն ալ գնաց... ուրի՞շ...

«Աստուած կը դառնայ» ըսինք ու սղատեցինք որ դառնայ, երբ եղածն ալ գնաց, մնացածը Աստուած կը դառնայ, ըսինք, նորէն ալ փառք սանք որ այսօր մնաց, ըսինք ու փառք սոկինք եւ դեռ կը շարունակենք փառք սալ:

Անուշաբույր, առանց անցեալի, աղաքայ կարելի չէ կերել, սակայն, նոր կացութեան դիմաց աչք գոցել ու անդադար հիմն փառքով աղաքի, հիմն մէջ ալ կը մնայ մարդ ու դուրս չի գար նորը ծանելու ու նորին համար աշխատելու եւ դառնալու:

Տիգրան Մեծի ժամանակ հայրութեան թուականը ինչ որ էր, այսօր գրեթէ նոյնն է կը ըսուի: Երկու հազար տարի ետք, եթէ նոյնը մնացել ենք, չենք աճած, ուրեմն յանցանք մերն է: Թող չըսուի, որ անդադար կտրուել ենք, ամօթ մեզի, ինչո՞ւ անդադար միտ կտրուելիք, եթէ գիտնայինք իմնադաստիարակութեան ձեւերը, դասախանութ ըլլայինք թեմաքանութեան դէմ դնելու, կտրուելու փոխառել, կտրուելու:

Անդադար կը բողոքենք, բողոքելը իւրացուցած սովորոյթի վերածել ենք: Գոնէ հիմա խելքերնիս գործածենք ու այլեւս չկտրուուինք, չդառնուինք ու թեմաքանութեան դէմ հլու- հնազանդ կեցած մեզի հրամցուցած լեղի բաժակը չըմղենք:

Հայ-իրանական դարավոր հարաբերությունների նորոյա հանգրվանը

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հայաստանի ու Իրանի միջուկային հարաբերությունների հաստատման մասին հոշակագիրն ստորագրվել է 1992 թ. փետրվարի 9-ին Թեհրանի «Էսթեղլալ» հյուրանոցում՝ ՀՀ եւ ԻԻՀ արտոնման նախարարներ Բաֆֆի Հովհաննիսյանի ու Ալիաբար Վելայաթիի կողմից:

Այդ առիթով Իրանի Իսլամական Հանրապետության ԱԳ նախարար **Ամիր-Աբդոլլահիանը** շնորհակալական ուղերձ է հղել իր գործընկերոջը՝ ՀՀ ԱԳ նախարար **Արարատ Սիրադյանին**, եւ արտահայտելով Հայաստանի հետ երկկողմ ու տարածաշրջանային հարաբերությունների զարգացման մասին իրանական կողմի կամքը, հիշեցրել, որ Իրանը Հայաստանի անկախությունը դաստիարակելու ճանաչված առաջին դերակրուներն է:

30-ամյա հորեղանի կառավարությանը Հայաստանի ԳԱԱ Արեւելագիտության ինստիտուտի, ԵՊՀ Արեւելագիտության ֆակուլտետի եւ ՀՀ-ում ԻԻՀ դեսպանատանը կից մշակույթի կենտրոնի, ինչպէս նաեւ Ազգային արխիւի համատեղ ջանքերով, կազմակերպվել է «Հայաստան-Իրան. դասական անցյալը եւ ներկայիս» խորագրով միջազգային երկօրյա գիտաժողով:

Ասրեւ ներկայացվում է 2009-2015 թթ. Իրանում Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ եւ լիազոր դեսպան **Գրիգոր Առաքելյանի**՝ վերադառնալով *գիտաժողովին հնչած ելույթը:*

Հայաստանի ու Իրանի միջուկային հարաբերությունների երեսնամյա տարեդարձը

Երբ երկկողմ հարաբերությունների մասին շեշտակց ենք արտահայտում, սովորաբար օգտագործում ենք հաճախեցողական խոսքեր ու ձեւակերպումներ: Բայց Իրանի հետ Հայաստանի հարաբերությունների մասին մեր օգտագործած ձեւակերպումները դիվանագիտական հաճախախոսությունների հետ որեւէ կապ չունեն: Զանի որ հայ-իրանական հարաբերությունների հեռանկարը դասականացված չէ սկսած դասական կառավարման դեպքից սիրապետող անձերով եւ նրանց կամայականություններով, կամ էլ երկու երկրներում իշխող դերակրու կառավարման համակարգերի առանձնահատկություններով: Այս օրինակաբանությունը եղել է նախկինում, եւ արդիական է նաեւ այսօր: Զանի որ մեր ավանդական հարաբերությունների զարգացումը թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Իրանի համար դասականացված է եղել նաեւ նախկինում ունեցող աշխարհաբանական գործոններով, դասականացված կառավարման, փոխադարձ սնտեսական շահերով եւ բազմաթիվ այլ ազդակներով:

Եվ երբ Խորհրդային Միության փլուզման հետեւանում 90-ականի սկզբներին Հայաստանը ձեռք բերեց իր անկախությունը, եւ մենք հնարավորություն ունեցանք չմիջնորդակործանել մեր սեփական աչքերով մայրի դեմքի արտաքին աշխարհ, մեր տեսադասում հայտնաբերեցինք առեղծվածային նկարագրով ու անհասանելի թվացող Իրանը:

Մենք շատ շուտով մեզ համար դարձեցինք, որ Իրանը թէ՛ տարածքով, եւ թէ՛ բնակչությամբ Հայաստանի ամենամեծ հարեւանն է: Իրանը մեզ շրջապատող հարեւան երկրների մեջ միակն է, որտեղ բնակվող հայերն ունեն իրենց

ինքնությունը դասականացված ինքնությունը: Հայաստան Իրանի միակ փոխոցելիքն է միեւնոյն ժամանակ իր տարածքով եւ ազգաբնակչության թվաքանակով ամենափոքր հարեւանն է: Հայաստանի եւ Իրանի ընդհանուր սահմանը թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Իրանի համար եղած բոլոր սահմաններից ամենափոքրն է:

Եվ մենք դասականացված համար ակնթարթ թվացող կարճ ժամանակահատվածում կարողացանք մեր հարեւան Իրանի հետ ստեղծել բազմաբնույթ հարաբերություններ, որոնց համար արդեն իսկ առկա էին դասական եւ մշակութային ընդհանրությունների վրա հիմնված նախադրյալներ:

30 տարի առաջ հաստատված դիվանագիտական հարաբերություններից ամենաբնույթն է հետո, ժամանակակից չկորցնելու հաստատվածությամբ, գործի անցանք, ու մեր հետագա անելիքները հստակացնելու նպատակով, մախ կարգի բերեցինք մեր իրավադասականացված դասում ու դրանով դասականացված ստեղծեցինք մեր հեռանկարային աշխատանքները կյանքի կոչելու համար:

Հաստատված կարող եմ ասել, որ մեր իրավադասականացված դասում աղաքակերպ համար ստորագրված փաստաթղթերի անգամ դարձ թվարկման համար մի ֆանի ժամ կոպակազմի:

Եւ որպէս դեսպան դաստիարակել եմ 2009 թվականի կեսերից մինչեւ 2015 թվականի սկիզբը՝ գրեթէ 6 տարի: Բայց Հայաստանի նորաստեղծ արտաքին գերատեսչությունում աշխատելու բերումով, մշտապէս հարողակից եմ եղել երկկողմ հարաբերությունների զարգացման ողջ ընթացքին: Եվ կարծում եմ, ճիշտ չէ տարածուած դեսպանների դաստիարակման ժամանակահատվածները: Այլ դեպք է դա ընկալել որպէս չընդհանրացող շարունակականություն, որի ընթացքում յուրաքանչյուրն ունեցել է իրեն վերադասված դերակատարությունը:

Անցնող ժամանակահատվածում հաստատվել են սեր, բարիդրացիական հարաբերություններ բոլոր բնագավառներում: Արդյունավէտ համագործակցություն է ծավալվել էներգետիկայի, սրահայտի, բնապահպանության, առողջապահության, գյուղատնտեսության, գիտության, կրթության, մշակույթի բնագավառներում, ինչպէս նաեւ՝ միջմարտային գործակցության աստիարակում:

Կյանքի են կոչվել ռազմավարական բնույթի նախագծեր: 1992 թվականին գումարվել է հայ-իրանական կապերի կորոզիոնացման միջկառավարական համաձայնագրով անդամակցել միջուկային զենքի արտադրությանը վկայում է այդ կառուցի կենսունակության մասին: 1996թ. ժամանակահատված Իրան-Հայաստան կամուրջը:

2007թ. մարտի 19-ին Հայաստանի ու Իրանի նախագահների մասնակցությամբ տեղի է ունեցել զագասարի

դաստիարակման բացման արարողությունը: Սույն օրը ստորագրվել է «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետության կառավարության միջեւ Արաքս գետի վրա հիդրոէլեկտրակայաններ կառուցելու եւ ժամանակակից բնագավառում համագործակցության մասին» համաձայնագիրը:

Հայ-իրանական էներգետիկ համագործակցության հեռանկարային ծրագրերից են նաեւ Իրան-Հայաստան բարձրալույծ էլեկտրահաղորդման 3-րդ գծի շինարարությունը եւ այլն:

Անցնող ժամանակահատվածում հայ-իրանական միջկառավարական համաձայնագրով լուրջ դերակատարություն է ունեցել հայ-իրանական սնտեսական հարաբերություններում:

Միջկառավարական եւ միջգերատեսչական տարաբնույթ կառավարվում են հարաբերությունները Հայաստանի ու Իրանի նախարարությունների, դեսպանական այլ կառույցների միջեւ:

Խոսելով երկկողմ հարաբերությունների հեռանկարի մասին, կարելու ենք Թավրիզում Հայաստանի գլխավոր հյուպատոսություն հիմնելու հարցը: ԶԷ՞ որ մեր բարեկամ երկրի հետ Հայաստանի ցամաքային կապն իրականացվում է բացառապէս Իրանի Արեւելյան Արտաքին գերատեսչության միջոցով: Բացի այդ, փոխադարձության սկզբունքից ելնելով, Թավրիզում հայկական հյուպատոսական հիմնարկի բացմանը տարածաշրջանում կարող է հետեւել Սյունիքի Կարաբաղ ֆաղախի իրանական հյուպատոսության հիմնադրումը, որի գործունեությունը Հայաստանի հարավում եւս մեկ անգամ կընդգծի միջազգայնորեն ճանաչված սահմանների անձեռնմխելիության հարցում Իրանի նախաձեռնողությունն ու սահմանած կարմիր գծերը:

Թավրիզում հայկական հյուպատոսության բացումը հիմնավորվում է այդ ֆաղախի աշխարհաբանական առանձնահատկություններով, որից ելնելով էլ Թավրիզը դասականորեն համարվել է օսարեկրյա դիվանագետների գործունեության համար բացառիկ միջավայր: Իրանում ընթացող բոլոր ֆաղախական իրադարձությունների կիզակետը թէ՛ անցյալում, եւ թէ՛ այսօր եղել եւ մնում է Թավրիզ ֆաղախը:

Ի դեպ, Թավրիզում Հայաստանի հյուպատոսություն հիմնադրելով, Արեւելյան Արտաքին գերատեսչության բացի, հնարավոր կլինի նաեւ ինտերկամունիպալ դարձնել Հայաստանի հարակից այլ քաղաքների, այդ թվում՝ Իրանի Արեւմտյան Արտաքին գերատեսչության, Արդեբիլ, Գիլան ու Մազեդանի անհանգները հայկական հյուպատոսության ստասարկման տարածքի մեջ ներառելու հնարավորությունը:

Ներկայումս հյուպատոսական ստասարկման այդպիսի լայն տարածում գործունեություն ծավալելու հնարավորություն ունեն ընդամենը երկու հյուպատոսական հիմնարկներ՝ Թուրքիայի ու Ադրբեյջանի գլխավոր հյուպատոսությունները, որոնք 44-օրյա դաստիարակի օրերին հակառակ մթնոլորտի շրջանում հարցում մեծ դերակատարում ունեցան:

Ուզում ենք հավասար, որ արհայագնանիս ֆաղախի համբավ ունեցող Թավրիզում հայկական հյուպատոսական հիմնարկի վերագործարկմանն ուղղված ֆայլերը հեռավոր աղաքային լուծվելիք հարցերի շարքին չեն դասվի, ֆանի որ «աղաքայի» կերտումը հիմնված է հենց այս դասի վրա:

Ալիեի դաժնաբեր ընդդեմ հայոց դաժնության

⇒ **1** Խորհակելու այդ ծրագիրը ավելի ուժգնացավ դաժնական Հայաստանում բնիկ հայ ժողովրդի բնաջնջումից հետո: Ավելի քան 2000 եկեղեցիներ, մենասաններ, մասուններ եւ այլ հայկական կառույցներ թիրախ դարձան թուրք իրարահաջորդ կառավարությունների խորհրդանշան գործընթացների, թուրքերը նույնիսկ սղառնացից դաժնաբեր շուրջընկալումս 1 կայսր եւ օրոք Կոնստանդնուպոլսում մեծ թվաքանակի 537 թվին կառուցված բյուզանդական ուղղափառ Հաջիա Սոֆիա սաճարը, բայց հետագայում որոշեցին այն վերածել մզկիթի:

Ադրբեջանը դարձնում է, որ ինքն էլ թյուրքական դաժնություն է, եւ դա նշանակում է, որ ինքն էլ հակված է խորհակելու օտար ազգությունների մշակութային խորհրդանշանները:

2005 թվականին ադրբեջանական բանակը ֆաղափակիք աշխարհի բացարձակ լռության դաժնաներում հողին հավասարեցրեց հայկական հազարավոր եզակի խաչարեք Նախիջեւանի Ջուլֆա գերեզմանատանը: Նախիջեւանն այժմ այդ երկրի իրավասության սակ զսնվող էֆեկտ է: Հայկական կողմի բողոքներն ու զայրույթի արտահայտությունները համաշխարհային դաժնական մարտիների ուժադրության չարժանացան, եւ ՄԱԿ-ի կրթության, գիտության եւ մշակութային կազմակերպությունը (ՅՈՒՆԵՍԿՕ) մասը մասին չսվեց, հակառակ որ նրա դաժնականությունն է եւ առաջնությունը դաժնական համաշխարհային ժառանգությունը: Փոխարենը, նախագահ Ալիեի կինը եւ ներկայիս այդ երկրի փոխնախագահ Մեհրիբան Ալիեան նշանակվեց, 2004 թվին, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի բարի կամփի դեստան, մի դաժնական, որ մինչ օրս նա զբաղեցնում է:

Քառասունչորսուրյա դաժնական ընթացքում Ադրբեջանը գրավեց հայկական վերահսկողության սակ զսնվող յոթ երկրները եւ Ղարաբաղի (Արցախի) 75 տոկոսը: Նախագահ Ալիեի հավասարած է, որ բռնությամբ լուծել է դարաբաղյան հակամարտության խնդիրը՝ հակադրվելով ԵԱԿ Միսակի խմբի սկզբունքներին, որոնք ուղղված են սեռական խաղաղություն հաստատելու արաժափաները: Այդ խմբի համաձայնագրերը այլ կարծիք են: Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի եւ Մ. Նահանգների ներկայացուցիչները լուծում են, որ Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը դեռ կարգավորված չէ եւ լրացուցիչ բանակցություններ ղեկ է տեղի ունենան: Ադրբեջանական կողմը դանդաղում է իր համաձայնությունը սալ այդ սեռական եւ խոչընդոտում է ԵԱԿ ներկայացուցիչների այցը Ղարաբաղ:

Միսակի խմբի համաձայնագրերից բացի, Մեծ Բրիտանիայի կառավարությունը, որ խոսքը ներդրումներ է կատարել Ադրբեջանի էներգետիկ ոլորտում, հանդես է եկել որոշ հետաքրքիր նախաձեռնություններով: Դրանցից առաջինը այն է, որ բրիտանական խորհրդարանի օրակարգում է դրված Հայոց ցեղասպանության ճանաչման բանաձեռը: Երկրորդը, Արմենիայի հետ հարցազրույցի ժամանակ Երեւանում Մեծ Բրիտանիայի դեստան **Ջոն Գալազերի** հնչեցրած՝ իր կառավարության դաժնական դիրքորոշումն է (որը համահունչ է Միսակի խմբի համաձայնագրերի դիրքորոշման հետ), որ դարաբաղյան հակամարտության հարցը դեռ կարիք ունի վերջնական կարգավորման:

Այս գարգացումներին զուգընթաց, նախագահ Ալիեի ժամանակ չկորցնելով ցատկում է գրավյալ սարածներում վերացնել հայկական մշակույթի բոլոր հետքերը: Մինչ երկրի մնացած մասերն ամբողջովին բարձրորդի վիճակում են, նա աներեակայելի եռանդով լծված է վերակառուցելու հայկական զինուժից վերջերս խլված սարածները:

Սեփականակերտից սացված դաժնական աղբյուրները սեղեկացնում են, որ այդ երկրներում զսնվող հայկական 1456 ճարտարապետական հուշարձաններ ենթակա են ֆանդան կան եղծանման: Ադրբեջանի կառավարությունը երկվել է 2020-ի դաժնական ձեռք բերված սարածաբանություն հիմնովին բնաջնջել հայկական կրոնական կառույցների հայերեն արձանագրությունները:

Սոցկայֆերում այս ցարաթ հրադարակված մի սեռաժառգված ցույց է տալիս, որ Ադրբեջանը վերացրել է Հադրոսում Վանֆ գյուղի Սոֆիա կաթեդրալը: 2021-ի նոյեմբերին, Ադրբեջանի կառավարությունը Ուրի համայնֆի հոգեւորականների այցն էր կազմակերպել դեղի այդ եկեղեցին, հայտարարելու համար, որ այն մաս է կազմում ալբանա-ուղիական մշակութային ժառանգության: Սա այն կեղծ դասողություններից մեկն է, որ ալիեյան վարչակազմը օգտագործում է հայկական ժառանգության հուշարձան-կոթողների ինֆուքությունը վերացնելու համար: Հակառակ այն փաստին, որ փոքրամասնությունների (ներառյալ ուղիների) բազմաթիվ առաջնորդներ տառապում են ադրբեջանական բաներում, այս հարցում նրանք իշխանությունների միջամտի գործիք են դարձել արտիմաքար սիրամալու հայկական հուշարձաններին:

2021-ի մարտին, նախագահ Ալիեի իր կնոջ եւ դստեր հետ այցելեց Հադրոս, որտեղ զինվորական հագուստով նա մուտք գործեց 12-րդ դարում կառուցված սեղի հայկական Սբ. Ասվածամայր եկեղեցին եւ ասաց. «Հայերը ցանկանում էին հայացնել այս եկեղեցին եւ հայերեն մակագրություններ կատարեցին այստեղ, բայց ձախողվեցին... Այս բոլոր մակագրությունները կեղծ են, դրանք հետո, ավելի ուշ են գրվել»:

Չմայած Ալիեի չի հավակնում համբավ ձեռք բերել որդես հնագետ, նա, այնուամենայնիվ, լուր ավելին գիտի, քան բոլոր հնագետները: Նա այստեղ կոչված մասնագետների հանձնախումբ է կազմել արագուցելու համար այն՝ ինչ ինքն արդեն գիտի: Սա խորհրդային ժամանակաշրջանի գիտական ուսումնասիրությունների ոճն է: Այդ օրերին Սալիմն էր մոզոնում մի սեռություն եւ հետո համադասասխան ոլորտների «փորձագետները» ղեկ է գիտականորեն «արագուցեցին» այդ սեռությունը: Այդ ձեռք է, որ նրանք չորացրին հսկայական լճեր, օրեցօրե բազմաթիվ գետերի հոսքը եւ անբերի դարձրեցին հողատարածները:

Ալիեի նաեւ չի կարող հավակնել լինել հեղինակը այն սեռության, որ Կովկասում հայկական ժառանգության բոլոր ազդանշանները դաժնական են կովկասյան ալբանացիներին, որոնք հա-

մարվում են ադրբեջանցի ժողովրդի նախնիները: Այս կեղծ սեռությունը առաջ էր ֆաշի 1950-ական թվականներին դաժնաբան Ջիյա Բունիասովը: Խորհրդային մամուլում եւ ակադեմիական երջանակներում նրան մեծ հաջողությամբ շախախտեցին հայ գիտնականներն ու դաժնաբանները եւ գիտական ոլորտում Բունիասովը դարձավ ծիծաղի առարկա: Մինչեւ այստեղ կոչված Ադրբեջանի հանրապետության սեղեկումը, այդ երկրի բնակչությանը համարում էին Կովկասի թաթարներ, որոնք երբեք էլ դաժնություն չէին ունեցել:

Հար եւ նման Թուրքիային, որ գործնական կիրառություն է սվել իր դաժնությանը հարմարեցնելով այն իր ներկա գաղափարախոսությանը, Ադրբեջանը նույնիսկ դիմել է այդ մարտականությանը՝ էթնիկական այլ խմբավորումներին դաժնական սարածը հռչակելով իր սեփականը:

Նախագահ Ալիեի ՌԴ նախագահ Պուտինին խոստացել էր դաժնական այժմ իր վերահսկողության սակ անցած ֆրիսոնեական վայրերը, իսկ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն էլ դաժնացրել էր Հայաստանից եւ Ադրբեջանից խոստացել ֆանդելուց այլ ժողովուրդների մշակութային ունեցվածքները, որովհետեւ դրանք դաժնական են ողջ մարդկությանը: Սակայն, դրանց վիճակը ֆնելու նոյնասակով միջազգային այդ կազմակերպության Ղարաբաղ փաստաթուղթ ներկայացուցչություն ուղարկելու բոլոր ջանքերն առայժմ խափանվում են: Իսկ դժբախտությունն այն է, որ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն արդեն չի բարձրացնում այդ ակնհայտորեն անօրինական խափանումների առնչությամբ:

Վերոնշյալ խոստումներից եւ զգուցանումներից բացի, Արդարադատության միջազգային դասարանը (ICS) Ադրբեջանին հրամայել է «բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռնարկել կանխելու համար հայկական մշակութային ժառանգության (այդ թվում եկեղեցիներից եւ դաժնական մշակութային իրերի) դեմ իրագործված վանդալիզմի եւ սրբապղծության ամեն սեռակի գործողությունները եւ դաժնություն նման արարներ իրականացնողներին»:

Նախագահ Ալիեի անստան է բոլոր դաժնականություններն ու զգուցանումները եւ մարտահրավեր հղելով համաշխարհային հանրությանը՝ հանձնախումբ է կազմավորել իրականացնելու համար հայկական ժառանգության ոչնչացման եւ սրբապղծման իր ծրագրերը: Նա դաժնաբան է հայտարարել ընդդեմ հայոց դաժնության:

Ադրբեջանի մշակութային նախարար **Անար Զարինովը** լրացվածիցներին

հայտարարել է, որ կազմավորված աշխատանքային խմբի դաժնականությունն է լինելու վերացնելու «ալբանական կրոնական սաճարների վրա հայերի կողմից արված կեղծ արձանագրությունները»:

Չայնակցելով նախարար Զարինովին, թուրք-իսլամ հետազոտող **Թելման Նուրաթոլուն** նշել է, որ Ադրբեջանի դարաբաղյան երջանում զսնվող սաճարներն ու մենասանները կովկասյան (Ալբանիայի/Աղվանների) դաժնական ժառանգություններն են:

«Բոլորն էլ ղեկ է իմանան, որ Լաչինի երջանի Աղղղյան մենասանը, Քելբազարի երջանի Խուրապան (Դաղիվան) համալիրը, Աղղղաբա երջանի Սուրբ Եղիայի սաճարի համալիրը եւ Գյանջասար (Գանձասար) մենասանը կովկասյան Ալբանիայի դաժնական ժառանգություններն են», ավելացրել է նա:

Ոչ Եվրոմիությունը, ոչ էլ նախագահ Պուտինը, որ խոստացել էր իր անձնական դաժնականության սակ դաժնական Դաղիվանը, չեն արձագանքել վերոնշյալ մարտահրավերներին:

Ընդհակառակը, փորձեր են արվում սիրաշահելու Ադրբեջանին: Դաժնաբանից հետո, Եվրոմիությունը դաժնական վել էր Հայաստանին ֆինանսապես օժանդակել սրամարտելով 2,6 միլիարդ եվրո, իսկ Ադրբեջանին՝ նվազ քան 2 հարյուր եվրո: Ադրբեջանը ուժգին բողոքել էր, ինչի հետեւանում Եվրոմիությունը որոշել է այժմ երկու միլիարդ եվրոյի ներդրում կատարել այդ երկրում եւ դաժնականագրեր ստորագրել էներգետիկայի ոլորտում:

Սա է ռեալիտիստիկ հեղանակը: Ոչ մի դաժնական արձագանք Հայաստանի դաժնական հետքերը մարտելու Ադրբեջանի լիսիությանը: Հնչում է միայն մեկ ձայն, եթե դա միսիթարություն կարելի է համարել: Եվրոպայում լույս տեսնող ազդեցիկ մի թերթ, բարոյական չափանիշներին հավասարիմ մնալով, համարձակվել է ձեռնոց նետել Ադրբեջանի սրբապղծություններին: Դա Ֆրանսիայում հրատարակվող «Le Figaro» (Ֆիգարո) դաժնականն է, որի գլխավոր խմբագրի սեղակալը՝ **ժան-Քլոդ Քուխունը** ֆնադաժն է եվրոպացիներին էներգետիկայի ոլորտում սերս համագործակցություն ծավալելու համար Բաֆվի հետ, այն դեղում, երբ վերջինս մշակութային ցեղասպանություն է իրականացնում հայերի դեմ Արցախում: Վերջերս հրատարակած իր վերլուծական հոդվածում նա լուրջորեն է այն միջոց, որ Ադրբեջանը հետեւողականորեն շարունակում է այդ ուղղությամբ աշխատել, իսկ հակառակորդ ֆայլեր այդպես էլ չեն նշանակում ոչ Ֆրանսիայի կառավարության, ոչ էլ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից: Իսկ Եվրոմիությունը ողջունում է էներգետիկայի ոլորտում կնքված համագործակցությանը: «Չզվեյի է տեսնել, թե ինչպես է Եվրոմիությունը ուժեղացնում իր հարաբերությունները Ադրբեջանի բռնաշար Ալիեի հետ, որի գործողությունները նոյնասակառուցված են բնաջնջելու հայերին, նրանց դաժնությունը, նրանց եկեղեցիները, նրանց ժառանգությունը Արցախում/Լեռնային Ղարաբաղում: Ինչ ամոթ: ...Սա ուղղակի զվեյի է», գրել է նա:

Արդյոք այս խիզախ դիրքորոշմանը դաժնական որեւէ արձագանք լինելու է, թե՞ Բուխունի ձայնը հորջորջվելու է «ձայն բարբառոյ յանադաժն»:

Ժամանակն է գործելու, որովհետեւ Ալիեի դաժնական ընդդեմ հայոց դաժնության եւ հայկական մշակութային ժառանգության զնալով թեժանում է:

Ռուս ստաները զգուցացնում են Պուսինին. «Թուրքիան, օգտվելով լուստերագնից, գրավելու է Կովկասն ու Ղրիմը»

Այդ մասին փետրվարի 7-ի համարում գրել էր «timeturk.net»-ը, բնութագրելով նախազգուցացումը «сас կոս»: Ըստ թուրքական կայքէջի, լուստերագնի գեներալ **Լեոնիդ Գրիգորեւիչ Իվաչովի** ստորագրությամբ բոլոր ստաների անունից հրապարակված հաղորդագրության մեջ, լուստերագնի եւ լուստերագնի ստաները կոչ են արել լուստերագնական Մոսկվային հրաժարվելու «Ուկրաինայի օկուպացման» ծրագրից, նախազգուցացնելով, որ այլապես Թուրքիան, օգտվելով առիթից, կգրավի Կովկասն ու Ղրիմը:

Օգտվելով առիթից նշենք, որ գեներալ Իվաչովը գլխավորում է «Ստաների համառուսաստանյան միությունը», նրա ստորագրած նախազգուցացումն իրականում ուղղված է ոչ միայն նախագահ Վլադիմիր Պուսինին, այլ Ռուսաստանի Դաճնության ֆաղափարներին նաեւ:

Համեմայն դեռ, վերոհիշյալ միության ստաները միաժամանակ Ռուսաստանի ֆաղափարներին հորդորել են լինել աշախուրջ եւ կազմակերպված գործել, լուստերագնաներով, թե Ուկրաինայի դեմ ռազմական անձն մի գործողություն հանգեցնելու է Ռուսաստանի՝ որդես լուստերագնություն գոյության վիճարկմանը, ավելին՝ հավերժական թճնաման է սերմանելու ռուսների ու ուկրաինացիների միջեւ:

Հաղորդագրությամբ ռուս ստաները Պուսինի ուճադրու-

Յուրումն են հրավիրել այն հանգամանքի վրա, որ Ուկրաինայի դեմ լուստերագնը սասնյակ հազարավոր զոհեր է լուստերագնելու Ռուսաստանին, նույնքան երիտասարդ դաճնալու է հաճնամ-

ղամ, իսկ դա ստագայում խիստ վնասակար ներգործություն է ունենալու երկրի ազգագրության լուստերի վրա:

Նրանք առանձնակի կարեւորությամբ, ինչդես թուրքական կայքէջն է գրել, մասնանշել են, որ լուստերագն սանձագրեւելու լուստերագնին ռազմաճակատում մարտչող Ռուսաստանի զորքերի կազմում ընդամենը մի ֆանի ռուս զինվոր է լինելու եւ ռուսական բանակը լուստերագն է վարելու ոչ միայն Ուկրաինայի բանակի, այլեւ ժամանակակից սեխնիկայով զինված ՆԱՏՕ-ի առանցքային երկրների դեմ:

Գալով վերոհիշյալ հաղորդագրության Թուրքիային առչվող հասվածին, աղա այնտեղ, «timeturk.net»-ի հավաստմամբ, մասնավորապես նշվում է. որ լուստերագնի ավարտին Թուրքիան հավանաբար ռազմական միջամտություն դրեւորի Կովկասում եւ Ղրիմում, մանավանդ որ լուստերագն ընդգծվել է հնարավոր լուստերագնում նախագահ Երդողանի եւ Թուրքիայի դիրքորոշումը, թե ո՞ր կողմում են լինելու, ինչը միանգամայն հավանական է դարձնում թուրքա-

կան նավաստին Ղրիմն ու Սեւաստոպոլն «ազատագրելու», ինչդես նաեւ Կովկասը գրավելու առաջադրանքի հանձնարարումը:

Լուստերագն ռուս ստաները մտահոգված են, որ լուստերագն սանձագրեւելու դեմում Ռուսաստանը կդասվի աշխարհի խաղաղությանն ու միջազգային կայունությանն ստառնացող երկրների շարքում, երկիրը կեթարկվի ժամ լուստերագնից շեղվելու եւ չի բացառվում, որ գրկվի նույնիսկ անկախ լուստերագն կարգավիճակից:

Հաղորդագրությամբ ռուս ստաներն ու լուստերագն գեներալները, նախազգուցացնելով ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուսինին՝ լուստերագն են, որ նա հանկարծ Ուկրաինայի դեմ լուստերագն չսանձագրեւի:

Ի դեմ, փետրվարի 9-ին թուրքական կայքէջը տեղեկացրել էր աշխարհի ճանաչված 350 արվեստագետի եւ գրողի համաշեղ նամակի մասին, որտեղ խստագույնս դասաղարկվում է «Ռուսաստանի ազրեսիան ընդդեմ Ուկրաինայի»:

Հ. ՇԱՐԻՅԱՆ

Օրինականացնում ենք «գեղչ» եւ «ակցիա» հասկացությունները

«Աննախադեղ գեղչերից», «կտրուկ գնիջեցումներից» ու «լիկվիդացիոն գեներից» խուսափելու համար Մրցակցության լուստերագնական հանձնաժողովի նախաձեռնությամբ «Առեւտրի եւ ծառայությունների մասին» օրենքը շուտով կլրացվի նոր գլխով, որը վերաբերում է «ակցիա» եւ «գեղչ» հասկացություններին: Առաջարկվող նախագծով սահմանվում է՝ ակցիան վաճառքի կազմակերպման կամ ծառայության մատուցման ընթացքում ծառայություն մատուցողի կամ վաճառողի կողմից իրականացվող միջոցառում է, որն ուղղված է աղարանի կամ ծառայության առաջխաղացման եւ իրացման ծավալների մեծացմանը:

«Առեւտրի եւ ծառայությունների մասին» օրենքում լրացում կատարելու մասին օրինագիծը հանրային ֆնանսկման է ներկայացվել իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման միասնական կայքում:

Ըստ օրինագծի, ժամանակակից առեւտրի եւ ծառայությունների իրականացման գործընթացում կարեւոր դեր ունեն ակցիաները, գեղչերը եւ այլ մարկետինգային գործունեության միջոցառումները

(բոլորը միասին այսուհե նաեւ՝ Ակցիա), որոնք ստառողներին հնարավորություն են ընձեռում աղարանները ձեռք բերել կամ ծառայությունները սասնալ առաւել գրավիչ եւ առեւտրական լուստերագններով:

Ձեղչն աղարանի իրացման կամ ծառայության մատուցման գործող գնի կարճաժամկետ նվազեցումն է: Գնի իջեցումը չի համարվում գեղչ, երբ վաճառողը կամ ծառայություն մատուցողը չի հայտարարում իր կողմից ակցիա իրականացնելու մասին եւ չի նշում գնի իջեցմանը նախորդող գիրը: Ձեղչը յուրաքանչյուր դեմում կարող է տեւել ոչ ավել, քան մեկնարկի լուստից հետո երեք ամիս անընդմեջ:

Իսկ ինչ վերաբերում է աղարանի իրացման կամ ծառայության մատուցման գնի փոփոխման հեճ չկաղված այլ միջոցառմանը, աղա այն ակցիա իրականացողի կողմից կիրառվող կարճաժամկետ միջոցառում է, որի արդյունքում վաճառվող աղարանի կամ ծառայության մատուցման իրացման գինը չի փոխվում, սակայն ակցիայի արդյունքում դրանց ձեռքբերումը դառնում է այլ կերպ առեւտրական:

«Առեւտրի եւ ծառայությունների մասին» օրենքում լրացում կատարելու մասին» օրենքի նախագծում նշվում է, որ ներկայումս ակցիա իրականացնողների գործողություններում նկատվում են խնդիրներ՝ լուստերագնակրված ակցիայի վերաբերյալ օրենսդրական կարգավորումների բացակայությամբ, որոնք լուստերագն մասններում վաճառողների եւ ծառայություններ մատուցողների կողմից իրականացվող մարկետինգային միջոցառումների ընթացքում հանդիպում են ենթադրյալ հասարակությանը մոլորեցման դրսեւորումներ:

«Իսելին մոտ որոշում է, եթե իհարկե վերահսկվեն լուստերագնական մարմինների կողմից: Երբեմն մթերային խանութներում «աննախադեղ» ակցիաների ու «կտրուկ» գնիջեցումների ենք հանդիպում, բայց դա ուղղակի մոլորեցնելու արքերակ է»,- մեզ հեճ գրուցում ասում է 61-ամյա Սուսաննան, աղա ավելացնում, որ խանութի մատակարար հաճախորդը չլինելու դեմում առեւտրական կոնյուկտուրայի կարգավորումները դարձնելու գնումներ անել:

Ձրուցակիցներիցս մյուսը՝ 28-ամյա Գոհարը, լուստերագն է, որ մի անգամ «ընկել» է բերնդային խանութներից մեկի ծուղակը ու հիմա գնումներ կատարելիս մի ֆանի անգամ գնում է աղարանն ու գինը, աղա այն գնում է «Աննախադեղ գեղչ միայն մեզ մոտ», երեւի բոլորս էլ հանդիպել ենք այս աչք օչոյող արտաղարանից: Գնեցի հագուսը 70% գեղչով, իսկ գեղչային առեւտրականից հետո լուստերագն դարձավ, որ զգեստը առանց ակցիայի ակելի էժան էր ֆան ակցիայի օրգանակում»:

Քաղափարների կողմից նված, ինչդես նաեւ այլ խնդիրների լուծման նղա-սակով է անհրաժեշտություն առաջացել նախաձեռնելու օրենսդրական բարեփոխումների աշխատանքները: Օրինագծում ներկայացված են մի առեւտրականի օրինակներ՝ վերաբերող «Առեւտրի մասին» օրենքին:

Օրինակ Էսոնիայի Հանրապետության «Առեւտրի մասին» օրենքի «Աղարանների գեղչով վաճառքի վերաբերյալ հաղորդակցություն» վերառությամբ 11-րդ լուստերագնի համաձայն՝

Ձեղչված աղարանների վաճառքի մասին հաղորդագրությունում «լիկվիդացիոն վաճառք» կամ այլ բառեր կամ արտաղարաններ կարող են օգտագործվել գեղչված աղարանների վաճառքի մասին տեղեկատվություն տրամադրելու համար, եթե.

❖ գեղչն իրականացվում է սահմանափակ ժամանակահատվածով,

❖ գնման լուստերագններում վաճառքի ենթակա աղարանի գինը զգալիորեն ցածր է սովորական գնից:

Այսդիտով նախագծի ընդունման արդյունքում ակնկալվում է ստեղծել անհրաժեշտ, կանխատեսելի եւ որոշակի օրենսդրական հիմքեր ակցիայի կիրառման համար, որոնք կնղախաշեն արղար առեւտրի իրականացմանը, այդ թվում մրցակցային միջավայրի բարելավմանը եւ սղառողների իրավունքների լուստերագնական բարձրացմանը:

ՀԱՄԱՆԿ ՄԵԹԻՃԱՐԵՅԱՆ

⇒ 1 Այժմ Իսրայելի համար դյուրին չէ մեզ նեցուկ լինել, բայց մենք նրա օգնության կարիքն ունենք», նշել է ռաբբին՝ ակնարկելով Ուկրաինայում աղարանի հեճաների հանդեղ Իսրայելի լուստերագնականությունը: 400 000 հեճաներից մոտ 200 000-ը ֆաղափարից իրավունք ունի՝ Իսրայելի վերաղարանի օրենքի համաձայն: Լրատվությունը ներկայացնում է, թե Իսրայելի կառավարությունը լուստերագնական է հազարավոր հեճաների տարիաներ

Իսրայելը պատրաստ է հազարավոր հեճաների տարիաները ռուս-ուկրաինական...

ռուս-ուկրաինական ճգնաժամային գոտուց: «Իմ աշխատանքի մի մասն աշխարհում հեճաների հանդեղ հոգատարությունն է: Դա նաեւ կառավարության անելիքն է», ասել է Իսրայելի արտգործնախարար **Յաիր Լաղիդը**: Իսրայելը առեւտրական չի բարձրաձայնում խնդրո առարկա հակամարտության վերաբերյալ իր դիրքորոշման մասին, իսկ հնարավոր լուստերագններից մեկը, ըստ

ARD-ի, կարող է լինել Ռուսաստանի ներկայությունը Սիրիայում, որ գաղում է Իրանի ազդեցությունը, ինչը նղատարակոր է Իսրայելի համար: «Ռուսաստանը առունակում է ցուցադրել իր ուժը նաեւ Իսրայելի նկատմամբ: Բայց՝ զգույս է եւ չի հասում որոշակի սահման, ֆանգի հարգում է Մերձավոր Արեւելում Իսրայելի ազդեցությունը», գեղմանակալն հեռուստատեսությունը

փոխանցում է ՌԴ-ում եւ Ուկրաինայում Իսրայելի նախկին դեսղան **Մագենի** կարծիքը:

Լավ կլինեք, որ Հայաստանի կառավարությունն ուճադիր հեճաներ Իսրայելի օրինակին, հասկաղես այն հանգամանքին, թե ինչդես է վարվում իր սահմաններից դուրս զսնվող իր հայրենակից, ազգակիցների հեճ:

ՄԱՍԻՆ ՀՈՒՄԵՐՅԱՆ

Յաղթանակի կամարներ ե՞րբ միտի կառուցենք

Սունդուկեան բասրոնի շինքին դիմացի տարածքը «Անգլիական այգի» կը կոչուի Պաշտօնապետ, չեմ գիտեր ինչու, սակայն իմ կարծիքով «Սունդուկեան Այգի» կոչուելու է, այնքան ասեմ, որ Անգլիան եւ անգլիականը յիշեցնող ոչինչ կայ, մինչ Սունդուկեանը յիշեցնող թէ՛ Ակադեմական բասրոնի հսկայ շինքը կայ, թէ անուան սիրոջ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեանի եւ անոր ամենամեծամասն գործի հերոսին՝ Պէտրոսի արձանները կան:

Բնակարանիս մօտ ըլլալուն՝ ընդհանրապէս հոն կանգնեմ իմ ամենօրեայ հանգստեան եւ զբօսանքի տեղերս: Փոքր այգի մըն է, սակայն սարիքով բաւական մեծ ըլլալու է, քանի այդ կը վկայեն անոր հասարակ ծառերը: Ինչպէս որ, տարբեր միւս այգիներէն, քաղաքացիներէն եմքակայ չէ, որուն զանազան ձևերով, թողնուած վիճակ մը ունի՝ ծառուղիները կիսաբաց, նստարանները մաքուր, կոտորած: Թէեւ անցեալ տարի որոշ սալադրամներ սկսած ընել, սակայն չհարուստացին:

Այգիին մէջ կը գործէ արձարան մը, զառարկայի կրօնի մըն է վերջերս ալ տեղադրուած վրանածածկ «Աստղադիտարան՝ Planetarium» մը, իսկ անոր յարակից մանկական խաղավայրը մեծապէս զարդարուած զերեզմանասուն կը յիշեցնէ:

Ինչ որ է, այս երկար յառաջաբանը ըրի, որովհետեւ ընթերցողը մտնելու փոխարէն հոն: Իմ յիշած այգիին մէջ գտնուող կառուցուածքն անջատ, կան երկու շէնքեր հետաքրքրական յուշակոթողներ, իրարու հարեանութեամբ, իրարմէ հազիւ 15 մետր հեռավորութեամբ, մէկը միւսին կռնակ դարձուցած: Ետեւինը սեւ գոյնի տուֆ քարով կառուցուած է, առջեւինը՝ բաց սրճագոյն: Սեւին վրայ արձանագրուած է՝ «Մայիսի 18-ի արիւթի յիշատակը...»

Եւ սակայն տեղափոխականներ...» եւ սակայն տեղափոխականներ...» եւ սակայն գիտեմ որ «Մայիսեան յիշատակը» կոչուածը զանազան է 1920-ի Մայիս ամսուն, որ Ա. հանրապետութեան դէմ զինուորական արկածախնդրութիւնը ձախողած է զոհեր տալով: Միւսին վրայ՝ քանդակուած է՝ «1921 Փետրուար 18-ին Երեւանի բանակային զորքի կողմից կացնուած զոհերի հիշատակը...», սակայն՝ չորս անուն: Ե՞րբ կառուցուած են, յայտնի չէ, թուական չկայ: Ըստ հազարադէպոսի մէկուն կամ միւսին վրայ ծաղիկ տեսած են:

Յաւանքով այն է, որ այդ երկու շէնքերը կառուցուած ընթացքին երկու կողմերն ալ զոհեր տուած են, երկու կողմերն ալ հայեր եղած են, թէ՛ սղանողները, թէ՛ սղանուածները: Իսկ հիմա իրարու դրացնութեամբ կանգնած են որովհետեւ յուշակոթող ստուգանքներուն ի՞նչ զանազան ձևերով, անոնց ի՞նչ դաս տալու համար, չեմ գիտեր:

Ես գլխիկոր կը դիտեմ երկու յուշակոթողներն ալ ու յամբարայլ կը հեռանամ: Թող ուսուցիչները մեր դպրոցականները բերեն, որ դիտեն, հասկնան ու դաս առնեն, որ իրար ոչնչացնելով միայն թեմանիմ տաքողանը աւելի սրած ըլլան: Հայուն սուրը միայն իր թեմանիմներուն դէմ ուղղուած միտի ըլլայ:

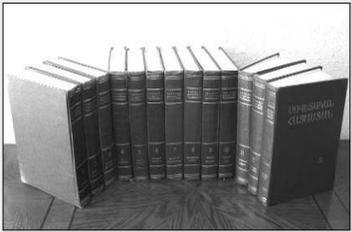
Հայաստանն ու Սփիւռքը սգաւոր յուշակոթողներով ծածկուած են, մենք մեր նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնելու համար յուշակոթողներ կը կառուցենք, եւ բաւական գեղեցիկ ու գրաւիչ, վկայ՝ Ծիծեռնակաբերդի յուշահամալիրը, Տէր Զօրի յուշակոթողները, Հայրենական զինուորական զոհերի բիւրու զոհերուն յուշակոթողները, Եռաբլուրն ու խաչաբլուրն ալ յիշատակող յուշակոթողները:

Անոնց դրացնութիւնը զուգահեռութիւն չէ, մտածուած է, իւրաքանչիւր իր նահատակներուն յիշատակը կը յարգէ, առանց թաքցնելու սղանողները կասարած միւս կողմին հանդէպ իր թեմանունն ու անորոց կեցուածքը: Հարիւրամեայ այս հակադիր, իրարմէս եւ արիւնյալի դիտարաններէն յուշակոթողները հայաստանի կողմէն մօտ 1000 տարի ետք եւ Կիլիկեան թագաւորութեան ժողովուն ալ մօտ 600 տարի ետք, մեր նորագոյն զինուորական Առաջին Հանրապետութեան օրերուն:

Հոնմէտացիներէն ու բիւզանդացիներէն սկսած աշխարհի բոլոր յաղթանակ տարած իշխանաւորները իրենց երկիրներուն մէջ յաղթանակի կամարներ կառուցած են. մենք միայն նահատակներու յուշակոթողներ... Յաղթանակի ու յաւերժութեան մեր կամարը ե՞րբ միտի կառուցենք:

ՅԱԿՈԲ ՄԵՐԱՅԵԼԵԱՆ

Իմաստաբանական բառարան

ԵՐԿԻՐ ԴՐԱԽՏԱՎԱՅՐ

Հայաստանն անդրօրինական դժոխք չունի, մերը միայն «այսօրինական» դրախտ է՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԵՐԿԻՐ ԴՐԱԽՏԱՎԱՅՐԸ, որի վրա աչք են սնկել բոլորը՝ վայրի, կիսավայրի, քաղաքակիրթ թվացող, մերձավոր ու հեռավոր ցեղերն ու ազգերը: Հետք էլ ասում են՝ ո՞ւմ է մտնի Հայաստանը:

Անդրօրինական չարչարանաց կացարան չունենալու հայերի «սնադարձութեան» արագուցներից մեկն այն է, որ ընդհանրապէս հայերենում դժոխքի համար բնիկ հայկական բառ գոյություն չունի, որի զանազան ձևերով էլ մենք ստիպուած ենք եղել փոխառութեան կարգով, (մարման անորոշ ժամկետով), բառը փոխառել տարբեր ժողովուրդներից՝ մեզանք հիշելով, որ մեր դժոխքը հենց այստեղ է՝ մեր դրախտավայրի կողմին:

Հայերենում դժոխքի հոմանիշը ԳԵՂԵՆՆ է, որը երբայերեն gethinom ձևից է՝ «Հիննոմի ձորը» նշանակությամբ (Ի դեպ, դարսկերեն jahannam darreh արաբաբանությունը հենց այս ձորի անվան հետ է կապված): Նշենք, որ Հիննոմի ձորը Երուսաղեմի դարձուցներից անդին գտնվող զբոսավայր էր, որը հետագայում վերածվեց քաղաքի արքայապետի եւ հանցագործ տարբեր այրման վայրի, եւ դարձավ զարեանքի ու սոսկման, իսկ ավելի ուշ՝ դժոխքի հոմանիշ:

Հայերենում դժոխքի մյուս հոմանիշը ՏԱՐՏԱՐՈՍ բառն է, որը փոխառություն է հունարենից: Ըստ հին հույների, Տարտարոսն այն վայրն էր, որ Ջեան իր դէմ մեղանշողներին ուղարկում էր դաշտը կրելու:

Դժոխք բառին հայերենում փոխարինում է նաեւ ՍԱՆԴԱՐԱՄԵՏ հոմանիշը, որը փոխառու է իրանական արքայից՝ Պահլավերեն spandaramat ձևից, որի հիմքում «սուրբ» նշանակությամբ sipand արմատն է: (Ի՞նչ կարող է գոյություն ունենալ դժոխքի ու սրբավայրի միջուկ, դժվար է ասել):

Հայերենի բառապաշարի մեջ կայուն տեղ զբաղեցրած դժոխք բառն անգամ մերը չէ: Հենց (ԴԺ) հնչյունախումբը վկայում է, որ Դժոխք բառը Դժգոյն, Դժվար, Դժկան, Դժխեմ բառերի նման իրանական փոխառություն է:

Հիմա կատե՛ ջհաննամ, թե հայերենում դժոխքին համարժեք բնիկ բառ չունենք: Իրոք չունենք: Բայց մենք ունենք մերձավոր հարեաններ, որոնք ԳԵՂԵՆ-ի արաբականացված՝ ՋԱՐԱՆՆԱՍ բառը cehennem եւ chonm տեղով մյուսի հետ միասին ներմուծել ու ներմուծում են Հայաստան, Երկիր դրախտավայր:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՆՈՒՅԵԱՆ

Հայտնի է դարձել Պուտինին ուղղված Մակրոնի առաջարկները, որոնք համաձայնեցված չեն եղել ՆԱՏՕ-ի հետ

Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնն իր ռուս գործընկեր Վլադիմիր Պուտինի հետ հանդիպման ժամանակ, ըստ Երևանում տեղեկությունների, նրան մի քանի առաջարկ է արել, որոնք համաձայնեցված չեն Փարիզի մյուս գործընկերների հետ: Այս մասին գրում է ռուսական lenta.ru-ն՝ հղում անելով Daily Mail-ին: Ստորև՝ այդ հոդվածի առավել կարևոր հատվածները.

«Ֆրանսիայի առաջնորդը, փորձելով իրեն որոշ խաղաղարար դիրքավորել Արևելյան Եվրոպայում, մասնավորապես՝ Ուկրաինայում իրավիճակի դեմակալափոխի հարցերում, ՌԴ նախագահի հետ զրոյցում հայտարարել է մի քանի նախաձեռնությունների մասին: Այսպիսով, նա առաջարկել է Ուկրաինայի համար չեզոք կարգավիճակ ապահովել՝ դրանով իսկ բացառելով նրա՝ ՆԱՏՕ-ին անդամակցելու հնարավորությունը: Ընդ որում, Մակրոնի այդ առաջարկները նախկինում հավանություն չեն ստացել Հյուսիսատլանտյան դաշինքում Փարիզի դաշնակիցների կողմից, այդ թվում՝ Մեծ Բրիտանիայի: Թերթի արդյունքների փոխանցմամբ, Ֆրանսիայի նախագահը Պուտինի հետ բանակցություններից առաջ նույնիսկ չի փորձել խորհրդակցել ՆԱՏՕ-ի գործընկերների հետ, ինչը փաստացի անհնար է դարձնում բոլոր հնարավոր դաշնակցությունները:

Ավելի ուշ Financial Times-ը հայտնեց, որ բանակցությունների ընթացքում Պուտինն ու Մակրոնն իր գործարք են կնքել միմյանց հետ: Մասնավորապես, նշել է, որ ՌԴ նախագահը խոստացել է զորավարությունների ավարտից հետո դուրս բերել Բելառուսից ավելի քան 30 հազար զինծառայող, ինչպես նաև նոր ռազմական նախաձեռնություններ չձեռնարկել և երկխոսություն վարել ռուսական զորքերի տեղակայման շուրջը: Կրեմլը հերքել է այս տեղեկությունը:

Գ. Գ. Daily Mail

ԶՐԻՍՏԻՆԵ ՄԵԼԵՈՆՅԱՆ

Հայ ջազմեն, Հայաստանի ժողովրդական արտիստ, Հայաստանի վասակավոր գործիչ, «Մովսես Խորենացի», ՌԴ Լոնդոնոսովի անվան, ՀՀ մշակույթի նախարարության ոսկե մեդալակիր Լեոն Մալխասյան

Ֆիլիարմոնիայի դահլիճում եւ այլ համերգասրահներում: Մի քանի տարի անց եռյակին է միանում սաֆոֆոնահար Ալեքսանդր Ջաֆարյանը՝ եռյակը վերածելով քառյակի: Ջազմենը շատ լավ է հիշում՝ 60 տարիների ընթացքում դահլիճները երբեք կիսադատարկ չեն եղել: Ջազմենն ընդդիմանում է, երբ շատերն

միայն լսելու, այլև նվագակցելու բարեբախտություն է ունեցել՝ Չիկ Կորեա, Հերբի Հեննոֆ եւ այլք: Առաջին երազանքը իրագործում է տարիներ ցարունակ, երբ համերգներով շրջապայում է. եղել է աշխարհի շուրջ 50 երկրում, սակայն կարճ ժամանակով՝ ընդամենը 13 օր. 14-րդ օրն անդաման հինն ու երեւանը դիտարկում է. «Ես երեւանյան հիվանդություն ունեմ, բարեբախտաբար՝ ոչ բժշկական ախտորոշմամբ», - նշում է Մալխասյան ու շատերն ներկայացնել հաջորդ երազանքը:

«Ջազային մեգաստյերի մասնակցությամբ երեւանում միջազգային փառատոն կազմակերպելը իմ մյուս երազանքն էր, որն ինձ նույնպես հաջողվեց՝ շատ անգամ», - նշում է Մալխասյան ու կրկին թվարկում այն ջազմենների ու ջազային խմբերի անունները, որոնք այցելել են Հայաստան եւ մասնակցել ջազ-փառատոնին՝ Չիկ Կորեա, Ջո Զոֆեր, Ռեյ Չարլզը, Ալ Զերոն, Ջորջ Բենսոնը, Թոմաս Կոստալիլին, Ալ Դե Միդլան, Տանիա Մարիան, Wind and Fire, New York Voices խմբեր եւ այլն:

Լեոն Մալխասյանի կարծիքով՝ դա ոգեւորիչ էր նաեւ մերօրյա ջազմենների

կույրեր էլի կան, որտեղ նույնպես հնչում է մաքրամաքուր երաժշտություն:

Հիմնադրման օրից՝ ակունքում շուրջ 800 խումբ է փոխվել: Հենց այդ ակունքից են «թելեր առել» բազում երաժիշտներ, որոնք սովորել են ինչպես միմյանցից, այնպես էլ ջազի երեսնյան խորհրդանիշ համարվող Մալխասից. «Ես մշտապես բոլորի համար ճանապարհ եմ բացում: Ջազում այդպես էլ դեմք էլի մի»:

Նա այն կարծիքին է, որ ամեն մեկն իր գործով դիտարկում է իր երկիրն ու դիտարկում է իր երկիրը:

Ակունքն այսօր էլ աշխատում է մեծ ծանրաբեռնվածությամբ. ամեն օր մի խումբ նվագում է ժամը 21.00-24.00-ն, առաջին Մալխասյան եռյակը՝ Լեոն Մալխասյան, Արամ (թմբուկ) եւ Նիկողայոս Վարդանյան (կոնտրաբաս)՝ հաճախ փոփոխվող ծրագրով:

«Ջազը կյանք է՝ փոփոխվող, չկրկնվող, բարդ երաժշտություն: Լսողը դիտարկում է այն, որ հասկանա: Այն հիմնված է իմոթիվիզացիայի վրա եւ երաժշտի այդ դասի հոգեվիճակն է: Ես նվագում եմ սրադիցիոն եւ հասկանալի ջազ, կարողանում եմ ունկնդրի սրամադրու-

Մալխասի

Կապարված ու անկապար երազանքները

Ջազմեն Լեոն Մալխասյանը՝ Մալխասը, ճանաչված ու սիրելի է ոչ միայն հայրենիքում, այլև նրա սահմաններից դուրս: Այլ կերպ ասած՝ Մալխասը եւ նրա անունը կրող ակունքը ջազի երեսնյան այցեֆարսն են:

«15 տարեկան էի, երբ մեր տանը ռադիոալիստներից մեկով լսեցի ասվածային երաժշտություն: Չէի հասկանում, թե դա ինչ է, բայց ամեն օր, երեկոյան նույն ժամին սղասում էի «Time for jazz» հաղորդմանը, որը վարում էր ջազային մեկնաբան Ռիչիս Կանովերը: Այդպես ծանոթացա ջազի հետ», - տարիների հեռվից հիշում է Մալխասյան ու հավելում՝ այդ օրից սկսած, երկու տարի ցարունակ, ռադիոյից ձայնագրում էր երաժշտությունն ու փորձում վերարտադրել դաճանմունքով:

Ջազմենն առանձնակի ակնածանով է խոսում աշխարհահռչակ կանադացի դաճանակահար Օսկար Փիթերսոնի մասին, ում ստեղծագործություններն ամենահաճախն էին հնչում հաղորդման ժամանակ: Հենց նրան էլ Մալխասը համարում է իր միակ ուսուցիչը. «Նա ինձ համար Չայկովսկու անվան երաժշտական դպրոցն է, Ռոմանոս Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնարանը, Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիան եւ Մոսկվայի Գնեսինների անվան ռուսական երաժշտական ակադեմիան»:

Ի դեպ, Մալխասյան ունի Օսկար Փիթերսոնի ձայնակապարների ամենամեծ հավաքածուն, որը գերազանցում է նաեւ Փիթերսոն ընտանիքի ունեցածին: Նա հավաքել ու մեկտեղել էր իր երաժշտական ուսուցչի նաեւ այն սկավառակները, որոնցում վերջինս նվագակցում է այլ երաժիշտների: Իմանալով այդ մասին՝ Օսկար Փիթերսոնի կինը Մալխասին է նվիրել ամուսնու փողկաղը, որն այսօր իր դասավանդող սենյակում ունի «Մալխաս ջազ ակունք»-ում:

Մալխասը 17 տարեկանից նվագել է տարբեր խմբերում, իսկ 1962 թվականին ընդունվել Վալերի Բրյուսովի անվան օտար լեզուների ինստիտուտ՝ ռուսաց լեզու եւ գրականություն մասնագիտությամբ: 1963 թվականին թմբուկահար Արմեն Թութունջյանի՝ Չիկոյի եւ կոնտրաբասահար Արթուր Աբրահամյանի հետ բուհում ստեղծում է ջազային եռյակ, որ իր ամուսնով կոչվում է «Լեոն Մալխասյանի անվան եռյակ»: Եռյակը համերգներ էր ունենում Կոմիտասի միության,

իրեն համարում են Հայաստանում ջազի հիմնադիրը: Նա ներկայացնում է բոլոր այն երաժիշտներին ու ստեղծագործողներին, որոնք մինչ իրենց եռյակի հիմնումն արդեն լեփ-լեցուն դահլիճներում ջազային ստեղծագործություններ էին ներկայացնում մեծ բեմերով՝ Արսենի Այվազյան, Կոնստանտին Օրբելյան, Մելիք Մավիսակալյան, Մարտին Վարդապետյան, Ստեփան Շաֆարյան. «Ես դարձապես նրանց ստեղծած ավանդույթների դաստիարակն ու ցարունակողն էի: Կարծում եմ՝ հաջողել եմ. Երեւանն այսօր ջազային ֆաղափ է», - հավելում է Մալխասը:

Ամուսնու երաժիշտն ունեցել է ընդամենը մեկ ձեռքի մասների վրա հաշվելի երազանք. դասավորել է հերթականությամբ եւ իրագործել կյանքի 77 եւ ստեղծագործական 60 տարիների ընթացքում: «Իմ առաջին երազանքն էր մեկնել ԱՄՆ եւ ակունքում լսել այն մարդկանց, որոնց շնորհիվ ես սկսել էի նվագել: Այդ երազանքն իրականացրեցի 1990 թվականին՝ մի ֆանի անգամ», - մեզ հետ զրույցում նշում է Մալխասյան ու թվարկում այն երաժիշտների անունները, որոնց ոչ

համար, որոնք նվագակցում էին հայտնիներին, առաջ հյուրընկալվում նրանց երկրներում՝ համերգներով, մասնակցում ջազ-փառատոնների: «Սեփական ջազ ակունք ունենալը իմ երրորդ երազանքն էր, որ հաջողվեց 16 տարի առաջ: Այդ օրից սկսած՝ ամեն օր ես նվագում եմ այդ օրը նվագող խմբից հետո. չնվագել չեմ կարող, ֆանի որ հանդիսատեսը նաեւ Մալխասին է սղասում», - նշում է ջազի վարպետն ու նրա խումբի մեմբերը, որ Երեւանում ջազ ա-

թյունից հասկանալ՝ ընկալել է երաժշտությունը, թե՛ ոչ», - ասում է Մալխասյան ու վստահեցնում՝ ջազ սովորել հնարավոր է, եթե ծնվել ես իմոթիվիզացիա անելու կարողությամբ:

Բացի ջազից, Մալխասը լսում է հայտնի դասական դաճանակահարներին՝ Վլադիմիր Գորովից, Գլեն Գոպլը եւ այլոք:

Կասարված երազանքների կողմին Մալխասյան ունի առայժմ մի անկասար երազանք՝ հիմնել ջազային սուրդի-դորոց, որտեղ ջազմենները կձայնագրվեն, կունենան ձայնակապարակ: Ոչ մի բողբոջի դադարում հավասար նաեւ այդ երազանքի իրագործմանը, սակայն համարակն ու 44-օրյա դասերով փոխելու նաեւ այդ ծրագիրը: Դրանք խոչընդոտում են նաեւ Լեոն Մալխասյանի ստեղծագործական կյանքի շրջանը. շուրջ մեկուկես տարի հայրենիքից դուրս նա ոչ մի համերգ չի ունեցել:

«Արդեն 18 երկրից հրավեր ունեմ՝ Մոսկվայից մինչեւ Ավստրիա: Գրի եմ առնում, բայց չգիտեմ՝ կգնամ, թե՛ ոչ», - նշում է Մալխասը, որն իր ամենակարեւոր ու մեծ կոչումը համարում է «Երեւանի դասավանդող ֆաղափացի»-ն. Երեւանը, որին նա հարստացրել է մալխասյանական իր գույնով, սիրում է իր երեխայի դեմքին՝ անցնելով թերությունները: Սիրում է՝ ուղղակի:

ԱԳԱՊԻ ՄԿՐՏՉՅԱԼ

Գրող, քարձակահան
Պրոֆ. Գրիգոր Կարոյան

Ինչպե՞ս կարող է գերմաներեն թարգմանված եւ Ըվեյցարիայում հրատարակված գիրքը լավը չլինել

Օրերս հայ երիտասարդ գրող Գրիգոր ֆեյսբուքյան էջը ողողված էր կեցցեների եւ շնորհակալությունների սարսփով՝ գրողի ստացած մրցանակի կադրակցությամբ, որտեղ գովաբանվում էր նաեւ հեղինակի «Հիսուսի կասուն» մրցանակակիր գրքի գերմաներեն թարգմանությունը: Ես նույնպես շնորհակալ եմ հեղինակին՝ Քոբուրգի Ռյուֆերթի անվան գրական մրցանակին արժանանալու առթիվ, բայց ո՞չ «Հիսուսի կասուն» գրքի գերմաներեն թարգմանության համար:

Գերմանական Քոբուրգ ֆաղափ Ֆրիդրիխ Ռյուֆերթի անվան գրական մրցանակաբաժնությունն անցկացվում է 2008 թվականից, դրամական դարձելով 7.500 եվրո է: Մրցանակը սրվում է արաբական երկրների, Իրանի, Աֆղանստանի, Թուրքիայի, Յուգոսլավիայի եւ այլ՝ արեւելյան երկրների գրողներին: Այս գրական մրցանակաբաժնությունը կրում է գերմանացի գրող, լեզվաբան եւ թարգմանիչ Ֆրիդրիխ Յոհաննես Միխայել Ռյուֆերթի (1788-1866) անունը: Նա համարվում է գերմանական արեւելագիտության գլխավոր հիմնադիրներից մեկը, որն իր գործունեության ընթացքում զբաղվել է թարգմանելով եւ ավելի քան 40 լեզուներով: Բոլորովին վերջերս Ֆրիդրիխ Ռյուֆերթի արխիվում գտնվող ձեռագրերից մեկում հայտնաբերվել են նաեւ նրանից որոշ նշաններ, որոնք թույլ են տալիս բացահայտել հայերեն սովորելու նրա փորձերը:

Ամուսնացած, բոլորովին էլ զարմանալի չէ, որ ճոխ կեցցեների եւ շնորհակալությունների հեղինակներն անվերապահորեն վստահում են «Հիսուսի կասուն» գրքի թարգմանության որոշիչությունը: Պատճառները, կարծում եմ, հասկանալի եւ ընդունելի են: Դե, ինչպե՞ս կարող է երկու թարգմանիչ ջանքերով գերմաներեն թարգմանված եւ Ըվեյցարիայում հրատարակված գիրքը լավը չլինել: Սակայն ցավով դիմելով նրան, որ իրականում այդպես չէ: Թարգմանչուհիներ Վիբլեյ Յոլանդը եւ Անահիս Ավագյանը ոչ թե թարգմանել են գիրքը, այլ աղավաղել են այն՝ այդպիսով վարկաբեկելով ոչ միայն թարգմանչի մասնագիտության բարձր հեղինակությունը, այլեւ Գրիգորի եւ հայ գրականությունը՝ արժեքները:

Մինչ թարգմանության բուն խնդիրներին եւ թերություններին անցնելը, կցանկանայի ընթերցողին հետադարձ հայացքով ներկայացնել Ֆրիդրիխ Ռյուֆերթի անվան մրցանակաբաժնությունը սանող ձանադարի մասին մի փոքրիկ սխառնաչակ դատարարություն: Այդ դատարարության գլխավոր հերոսներն են գերմանաբանական հայագետ Արմենուհի Դրոս-Արզարյանը, Գերմանիայի Քոբուրգ ֆաղափ մեակոյթի բաժնի՝ հանձնիս Ռյուֆերթի անվան մրցանակաբաժնության ժյուրիի չորս անդամների, որտեղ Դրոս-Արզարյանը միակ հայ ներկայացուցիչն է, հայկական «Անտարես» եւ Ըվեյցարական «Զոլխիս» հրատարակչությունները...

«Պոչաս աղվեսը» կամ՝ հայ գրողների իրավունքները ռուսահարելու շրթան բացահայտելու ճանապարհին

Ավանդաբեկ հիշատակի Թումանյանի «Պոչաս աղվեսը» հեփաթի ավարտը: Հայաստանի մասին անստեղծ Քոբուրգ ֆաղափ մեակոյթի բաժնի՝ Ռյուֆերթի անվան մրցանակաբաժնության խորհուրդը դիմում են Արմենուհի Դրոս-Արզարյանին, Արզարյանը դիմում է ո՞ւմ, դե՞ ի՞նչ հարկ է «Անտարես» հրատարակչությանը...

Գրողներ Գրիգորի «Հիսուսի կասուն» գրքի գերմաներեն թարգմանության մասին

(Իսկ Հայաստանում էլ ուրիշ ի՞նչ հրատարակչություն կա՝ մի Հայաստան, մի «Անտարես»): Մինչ գրական աշխարհը կիմանար, որ Քոբուրգի Ռյուֆերթի անվան մրցանակաբաժնության համար 2022 թ. ընտրվելու էր Հայաստանը, Դրոս-Արզարյանը եւ «Անտարես» հրատարակչությունը եռուզեռի մեջ էին: Ընթերցողին դիմելով խոստովանեմ, որ չեմ կարող որեւէ գուցակություն անել, թե ընտրությունն ինչո՞ւ հասկալի էր ընկալվելու Գրիգորի «Հիսուսի կասուն» գրքի վրա: Երիտասարդ գրողը իրադրություններ էր արժանի էր գովասանման, բայց չդիմեմ եւ անստեղծ նաեւ այն փաստը, որ ժամանակակից հայ գրական իրականության մեջ նա միակ շնորհալիսն է: Թող ինձ ների Գրիգոր, բայց չեմ կարող չարտահայտել վրդովմունքս մրցանակաբաժնության ոչ թափանցիկ եւ անարդար գործընթացի վերաբերյալ:

Ըստ իս, ամենամանրամասն ինչ եւ այդ, ամոթալիսն, մրցանակաբաժնության համար թեկնածուներ ընտրելու թափում գործընթացն է, որը տեղի է ունեցել, այսպես ասած, «սուսուփուս», «Անտարեսի» եւ միջոցառող ու միաժամանակ ժյուրիի անդամ Արմենուհի Դրոս-Արզարյանի միջեւ: Գերմանական մրցանակաբաժնության համար սահմանված կարեւորագույն դրամայիններից մեկը՝ գրական դաժակ հավասար տեղեկացվածությունը, ո՞նց հարկ է մյուս հայ աղանդավոր եւ արժանի գրողների լեզվին իրավունքը՝ մրցանակաբաժնությանը մասնակցելու համար: Փաստացի, նրանց զրկել են մրցանակաբաժնությանը մասնակցելու բացառիկ հնարավորությունից: Հողվածիս հեղինակի վրդովմունքը հենց այս արտասովոր գործընթացին է ուղղված:

Քաջ հայտնի է, որ այնպիսի իրադրություն, ինչպիսին Ռյուֆերթի անվան մրցանակաբաժնությունն է, չի ծագել ու՞մ ու՞մ մեկ օրում, ո՞չ մեկ շաբաթում, եւ ո՞չ էլ անգամ՝ մեկ տարում: Նվազագույնը՝ դեռ երկու տարի առաջ որոշվում է, թե ո՞ր երկիրն է ընտրվելու մրցանակաբաժնության համար: Այստեղից էլ կարելի է եզրակացնել, որ Արմենուհի Դրոս-Արզարյանը նախադրյալ էր, որ 2022 թ. Հայաստանը կդառնա մրցանակաբաժնության թեկնածու երկիրը:

Այսպիսով, գործին լավ տեղյակ Դրոս-Արզարյանն «Անտարես»-ի հետ միասին, վաղորճ որոշում են նաեւ, թե ո՞ւմ է սրվելու մրցանակը: Ինչո՞ւ են այսպես կարծում: Թումանյանի «Անտարես աղվեսը» հեփաթի սրամաքանությամբ՝ Քոբուրգի մեակոյթի բաժնի՝ Ռյուֆերթի անվան մրցանակաբաժնությանը դիմում է Արմենուհի Դրոս-Արզարյանին, վերջինս դիմում է

իր ծանոթ «Անտարես» հրատարակչությանը, «Անտարեսը»՝ Ըվեյցարիայում իր ծանոթ «Զոլխիս» հրատարակչությանը եւ աղա միասնական ուժերով գտնում են թարգմանչուհիներ Վիբլեյ Յոլանդին եւ Անահիս Ավագյանին:

Չար աչից հեռու, բոլորից զաղսնի

Ի՞նչ կարի կար ավելորդ ժամանակ վասնել երկրորդական հարցերի վրա, հարկավոր էր առաջին հերթին «Հիսուսի կասուն» գրքի գերմաներեն թարգմանության գործընթացն արագ ավարտին հասցնել: Չէ՞ որ արդեն հայտնի էր, որ մրցանակը հանձնելու վերջնաժամկետը 2022 թ. հունվարն էր: Զգուշանալով տեղեկացնել մեր ընթերցողին, որ ժյուրին մի հարցում իրեն անչափ արժանադատ էր դադարել: Խոսքը ժյուրիի ինտերնետային էջում մրցանակաբաժնության համար սահմանված shortlist-ի մասին է:

Ամեն ինչ ներկայացված է անթերի: Բավական է միայն գուցակում գերմաներեն փնտրել «Coburg, Rückert-Preis»՝ անմիջապես աչից առջեւ հայտնվում է ժյուրիի անդամների լուսանկարը, որտեղ նաեւ Դրոս-Արզարյանն է: Իսկ լուսանկարի սակ վերամբարձ տողեր՝ «Այսուհետեւ գերմանացի ընթերցողին ավելի շատ փայլուն ներկայացնել գերմաներեն թարգմանված հայ գրականություն»:

Այնուհետեւ հայտնվում է մրցանակաբաժնության shortlist-ի ցուցակը՝ Արիս Ռուկանյան, Արմեն Շեկոյան, Գրիգոր Պրլյան եւ Գրիգոր: Հարգելի ընթերցողին տեղեկացնեմ, որ Քոբուրգի Ռյուֆերթի անվան մրցանակաբաժնության կարեւորագույն դրամայիններից մեկը նաեւ այն է, որ մրցույթին ներկայացված գրողի ստեղծագործությունը դիմել է թարգմանված լինելու գերմաներեն եւ, ուսանողությունն, վաճառվելու գերմանական գրախանութներում: Հավասարակշռում եմ ձեզ, այս հեղինակներից եւ ո՞չ մեկի զրեղ գերմանական գրախանութներում ներկայացված չեն, էլ չեն ասում, որ նրանցից մի փայլուն առհասարակ թարգմանված չեն գերմաներեն:

Ծանոթանալով մրցանակաբաժնության ողջ ընթացքին՝ ակամայից այն տղավորությունն են ստանում, որ այս սխառնաչակ դատարարության բոլոր հերոսները կարծես մեզ գրական աշխարհի ներկայացուցիչներին, անգրագետի տեղ են փորձում դնել՝ հուսալով, որ ի գործ չեն իրենց բիզնես «սրյուկները» բացահայտել: Սույն հողվածս արդարացի է, որ հայ գրական աշխարհը ֆնած չէ եւ ի գործ է դնում դուրս գալու գրական իրականության մեջ առկա բոլոր արտասովոր երեսույթներին:

Սկսեմ Արիս Ռուկանյանից: Նա գերմաներեն թարգմանված ունի միայն երկու բանաստեղծություն, որը թարգմանել են եւ, բացառված չէ, որ զուցե եւս մեկ կամ երկու այլ բանաստեղծություն ինչ-որ մի այլ տեղ նույնպես լինի:

Արմեն Շեկոյանից այդպես էլ որեւէ թարգմանություն չգա: Եվ եթե նույնիսկ ինչ-որ մի հասկանալի ստեղծագործություններից լինի թարգմանված, աղա դա բավական չէ նման մրցանակաբաժնության գրողին ներկայացնելու համար: Մի հարց եւս, մե՞նք բոլորս գիտեմք, որ Արմեն Շեկոյանն այլեւս մեզ հետ չէ: Չի բացառվում, որ ընտրվելուց հետո է մահացել, սակայն մեր արկածախնդիր թիմն իրեն չի կորցրել եւ նախընտրած թեկնածուին ցանկալի մրցանակին հասցնելու համար այսպես սրբադրոշմն օգտագործել է մահացած գրողի անունը: Միթե սա լուրջ մոտեցում է ժյուրիի կողմից:

Իսկ թե ինչո՞ւ էր Գրիգոր Պրլյանի թեկնածությունը դրված, այդպես էլ ինձ

համար մութ մնաց: Պրլյանը բնակվում է Ֆրանսիայում, տղագրվում է ֆրանսերեն եւ հայերեն: Գերմաներենի հետ նրա ստեղծագործությունները որեւէ առնչություն չունեն:

Հարգելի ընթերցող, միգուցե այսօրվա բավարարվեմ ներկայացնել ժյուրիի արկածախնդիր դատարարները: Կարծում եմ՝ արդեն կռահեցիք, թե ի՞նչ մարտավարություն է թափանցած մրցանակաբաժնության shortlist-ի ցուցակի կոկիկ, բայց անթափանց շղարհ տեսնում: Ժյուրին, այսպիսով, թափում ունի հայ գրական աշխարհի կարծիքի վրա՝ դրանով արհամարհելով մյուս բոլոր հայ աղանդավոր գրողներին:

Փառասիրություն եւ դիլեմանսիզմ

Shortlist-ի ցուցակում մեր փորձառու ժյուրին՝ հանձնիս Արմենուհի Դրոս-Արզարյանի, Գրիգոր անվան շուրջ է հավաքել անտարեսյան «բարեկամ» գրողների անունները, որոնցից Քոբուրգի եւ հայ գրական աշխարհի հանրությանն ի ցույց դնի, թե՛ սեսե՛ք եւ հանդավեր, մե՞նք՝ ժյուրիի անդամներս, ի՞նչ թափանցիկ աշխատելու ունենք: Պարզ է, չէ՞, թե ինչի՞ համար էր այդ ծիծաղելի թատերական ներկայացումը: Այո՛, ճիշտ է, որոնցից վերջում, չնայած արդեն մրցանակաբաժնությունից շատ է ցատկաբարձրում ու որոշված էր մրցանակակիրը, գրական աշխարհից որեւէ մեկը չհանդգնի կասկածի սակ առնել ժյուրիի անաչառությունը: Այս ամենի դեմ հողվածիս հեղինակը թերեւս նույնպես չէր համարձակվի ըմբոսանալ, եթե... այո՛, եթե բազում այլ եթե-ները չլինեին... Եթե մրցանակաբաժնությունը ծածուկ չանցկացվեր, եթե հնարավորություն սրվեր հայ մյուս շնորհալիսներին մասնակցելու, եթե... Արմենուհի Դրոս-Արզարյանը մինչեւ մրցանակաբաժնության թեկնածուներին ընտրել իսկապես ծանոթանալ ներկայացված հեղինակների գերմաներեն գրքերին, որոնք իրականում չկան, եւ եթե նա զոնե մեկ անգամ բացեր Գրիգորի գրքի անփառունակ թարգմանությունը...

Ո՞չ, ներողություն, մի փոքր օտարացի: Արմենուհի Դրոս-Արզարյանը զուցե վերցրել է Գրիգորի գերմաներեն թարգմանված գիրքը, զուցե նաեւ մեծագույն բավականությամբ թերթել է գրքի թարմ էջերը, այս ու այն կողմ շրջել դրանք, բայց համոզված եմ, որ նա ի գործ չէր լինի հայտնաբերել թարգմանության մեջ առկա անթիվ-անհամար թերությունները: Աղբել Գերմանիայում եւ խոսել գերմաներեն, դեռ ամենեւին չի նշանակում լինել գերմաներենի մասնագետ: Ցավով, շատ-շատ թարգմանական դաժակում անստեղծ են այդ փաստը՝ դառնալով իրենց իսկ փառասիրության զոհը եւ այսպես վարկաբեկելով նաեւ հայ գրականությունը արժեքները:

Չեն լռելու նաեւ աղագայում

Քոբուրգի Ռյուֆերթի անվան մրցանակաբաժնությանը արժանացած Գրիգորի «Հիսուսի կասուն» գրքի թարգմանությունը արժանի չէ դասել նույնիսկ «թարգմանված գիրք» կատեգորիային: Թող ինձ ների կրտսեր գրչընկերս, կարծիս բոլորովին էլ ուղղված չէ Գրիգորի դեմ, այլ հակառակը, գրում եմ, որովհետեւ արագավ եմ հայ գրականության համար: Հողվածս միայն ու միայն ուղղված է այն արտասովոր երեսույթների դեմ, որոնք այսօր առկա են հայ գրական թարգմանական դաժակում: Չեմ կարող նաեւ լռել, երբ իմնակոչ թարգմանիչները վարկաբեկում են հայ գրականությունը իմ երկրորդ հայրենիք Գերմանիայում:

Չեմ դաստիարակում նաև լռել աղագայուն, եթե փորձ արվի կրկին աղավաղել հայ գրականությունը գերմանալեզու դառնում:

Յուրաքանչյուր թարգմանիչ, լինի Հայաստանում թե արտերկրում, ղեկավարվում է խորապես գիտակցի, որ ձեռնարկելով թարգմանություն, ինքը դառնում է միաժամանակ մեր հայրենիքի գրական դեմքանշանը արտերկրում: Իսկ հայրենիքի գրական դեմքանշանի կոչմանը արժանի են միայն ու միայն լավագույնները:

Թարգմանական արվեստի կարմիր գիծը

Իսկ այժմ թույլ սվեֆ ներկայացնելի Գրիգի «Հիսուսի կյանք» գրքի թարգմանության թերությունները: Հասկանալի լիարժեք, անհույս, անհնար է ներկայացնել ողջ գրքի թերությունները, այդ իսկ լիարժեք ընթացքում ընթերցել են գրքի վերնագիրը կրող լիարժեքը՝ «Հիսուսի կյանք»: Հարկ եղած դեպքում լիարժեք են ներկայացնել գրքի բոլոր թարգմանական մեղանշանները:

Նախադասություններ, որ այն բոլոր թերությունները, որոնց մասին ստորև կհիշատակվի, ոչ մի դեպքում չեն առնչվում թարգմանչի ստեղծագործական ազատությանը, դրանք նաև վրիպակներ չեն, որոնք երբեմն թույլ են տրվում տպագրության ընթացքում, երբեմն էլ, ինչպես ոչ, նաև մեր՝ թարգմանիչներին կողմից եւ անխուսափելի են: Թարգմանական գործընթացը մի անվերջ եւ անհատական ճանապարհ է, որի ընթացքում ձեռք են բերվում փորձ եւ նորանոր հմտություններ: Եվ այդ ճանապարհին թույլ տրված վրիպումները «թուլալուծում» են: Սակայն վերհիշելով գրքի թարգմանչի մեջ Վիլհելմ Յոլմանը եւ Անահիս Ավագյանն իրենց թարգմանությանը հասել են թարգմանական արվեստի կարմիր գիծը: Ընդ որում, այստեղ երկուսն էլ ունեն լիարժեք նախադասություններ իրենց չափաբաժինը:

Անհերքելի է, որ գերմանուհի եւ գերմաներենը որդես մայրենի լեզու սիրալից-սող Վիլհելմ Յոլմանի անթերի թարգմանական աշխատանքը հիմնականում կախված է նրանից, թե Անահիս Ավագյանը՝ բնագրի լեզվին սիրալից-սող, ինչպիսի թարգմանական որակ կադախով: Որքան ինձ հայտնի է, Վիլհելմ Յոլմանը որոշ չափով գիտի հայերեն, բայց դա, իհարկե, նման լիարժեք նախադասության աշխատանքի համար բավարար չէ: Ակնհայտ է, որ Անահիս Ավագյանը նույնպես գերմաներենին չի սիրալից-սող այնպես, որ ի գործ լինելի Վիլհելմ Յոլմանին մասնակցել անթերի նյութ: Բայց Վիլհելմ Յոլմանը նույնպես իր կողմից թույլ է սվել որոշ մասնագիտական անբարեխղճություն: Անահիս Ավագյանի թարգմանած որոշ հատվածներն անգամ ղեկ էր թարգմանում:

Գրողներ Գրիգի «Հիսուսի կյանք» գրքի գերմաներեն թարգմանության մասին

Նախանշանները լեզվակիրն արտերկրում թվալիս եւ նա ղեկ է փորձել դրանք ձեռք: Ցավով, դա տեղի չի ունեցել:

Թարգմանական խոսք

Անցնենք կոնկրետ փաստերին եւ օրինակներին: Գրքի թարգմանական թերությունները կարելի է դասակարգել մի քանի խմբի՝

1. Առանցքային բառեր եւ բառակազմակերպություններ թարգմանվել են ոչ ճիշտ:
2. Գրողի խոսքին եւ մտքին ավելացվել են անտեղի բառեր եւ բառակազմակերպություններ:
3. Նախադասություններից բաց են թողնվել, այսինքն՝ չեն թարգմանվել, առանձին բառեր եւ բառակազմակերպություններ՝ այսպիսով աղավաղելով գրողի ստեղծագործական ոճը:
4. Պատկերավոր ոճը հասկանալի էր փերականական ժամանակները, ուղղակի խոսքը եւ ըզձական եղանակը թարգմանվել են թերի:
5. Պատկերավոր մեջ գրողը մի քանի հատվածներում հասուկ կրկնում է մեկ առանցքային միջոց՝ նույն ձևակերպմամբ: Թարգմանչի մեջ այն թարգմանում եւ ձևակերպում են անտեղ անգամ մեկը մյուսից սարքեր:

Նշենք, որ վերելում հիշատակված թարգմանական թերությունները բոլորովին չեն իրենց գերմաներենի փերականական, ոճական կամ այլ լեզվական անհրաժեշտությունից:

1. Առանցքային բառեր եւ բառակազմակերպություններ թարգմանվել են ոչ ճիշտ:

Այսպես օրինակ՝ լիարժեք մեջ մի քանի անգամ խոսվում է կին դասուղի մասին, որը սակայն թարգմանվել է մի տեղ՝ der Lehrer/ուսուցիչ, արական սեռ/ մեկ այլ տեղ՝ ուսուցչուհի /die Lehrerin/: Երկու դեպքում էլ թարգմանությունը չի համապատասխանում բնագրին՝ դասուղի /իզական սեռ/ գերմաներեն լինում է die Klassenlehrerin (էջ 50, սող 2, էջ 51, սող 11):

Բնագրում կարդում ենք «երբ տոբ օրը...»: Թարգմանվել է՝ երբ մի տոբ օր (als ein heißer Tag, էջ 53, սող 2-3): Երբ թարգմանությունը՝ als ein schwüler Tag, «Տոբ» գերմաներեն նշանակում է «schwül»:

Բնագրում կարդում ենք «սազմադրված փերիս սակ եմ մայում»: Թարգմանվել է՝ ich sah ängstlich auf meine Füße

(սազմադրված փերիս վրա եմ մայում): Երբ թարգմանությունը՝ ich sah ängstlich vor meine Füße (էջ 53, սող 1):

Բնագրում կարդում ենք «մեր կյանքի առաջին սեղանների մեկին»: Թարգմանվել է՝ An unserem allerersten Schultag /մեր կյանքի ամենաառաջին դպրոցական օրը/ (էջ 52, սող 16): Երբ է՝ Am ersten September unseres Lebens...:

Բնագրում գրված է՝ «տղայի մազերը ամբողջությամբ սոխակվել են»: Թարգմանվել է՝ waren die Haare des Jungen ganz weiss geworden: (Շվեյցարիայում, ի սարքերություն Գերմանիայի, ց -սառ չկա, դրան փոխարինում են ss.): «Weiss» գերմաներեն նշանակում է «սոխակ», բայց «սոխակ մազ» գերմաներեն բառացի չեն թարգմանում, ղեկ է թարգմանվել՝ graues Haar/graue Haare/, «grau»-ն սոխակ գույնի հետ կապ չունի, թեև իմաստը հենց սոխակ մազն է (էջ 53, սող 10-11):

Բնագրում կարդում ենք «նա մի դասարան բարձր էր ինձից»: Թարգմանվել է՝ er war eine Klasse über mir /Նա մի դասարան ինձից վեր էր/: Երբ է՝ er war eine Klasse höher (էջ 53, սող 16):

Բնագրում կարդում ենք «մասները չէին հանձնվել...»: Թարգմանվել է՝ die Finger hatten nicht hergegeben /մասները չէին սվել/: Երբ է՝ die Finger hatten sich nicht ergeben, «հանձնվել» գերմաներեն նշանակում է «sich ergeben» (էջ 54, սող 17):

2. Գրողի խոսքին եւ մտքին ավելացվել են անտեղի բառեր եւ բառակազմակերպություններ:

Բնագրում կարդում ենք «դեռ լավ չէի հասկանում՝ ինչ է կատարվում»: Թարգմանվել է՝ ich verstand noch nicht so richtig, was sich hier abspielte /Ես դեռ լավ չէի հասկանում, թե այստեղ ինչ էր կատարվում/: Նախադասության մեջ «այստեղ» բառի գոյությունը ոչնչով չի կարելի արդարացնել (էջ 50, սող 12):

Բնագրում կարդում ենք «հետ ճանադարի կեսից ես կանգնելիս էլ անհարձար էր»: Թարգմանվել է՝ ausserdem war es komisch /komisch նշանակում է՝ արտերկրային, ծիծաղելի, բայց ոչ անհարձար/: Երբ է՝ ausserdem war es peinlich, «անհարձար գերմաներեն նշանակում է՝ peinlich (էջ 50, սող 22):

Բնագրում կարդում ենք «իսկ վերջինս իր գործը լավ գիտեր»: Թարգմանվել է՝ und die verstand ihre Arbeit gut /իսկ նա իր աշխատանքը լավ գիտեր/, (էջ 52, սող 1): Երբ է՝ und die Letztere verstand ihre Sache gut, վերջինս՝ die Letztere, Շճ՝ áhíÁ՝ ihre Sache:

3. Առանցքային բառեր կամ բառակազմակերպություններ չեն թարգմանվել:

Բնագրում կարդում ենք «բայց համասարած ծիծաղը վարակիչ էր», թարգմանվել է՝ aber das Lachen war ansteckend /բայց ծիծաղը վարակիչ էր/: Երբ է՝ aber das allgemeine Lachen war ansteckend ... «համասարած» գերմաներեն նշանակում է՝ «allgemein», (էջ 50, սող 21):

Բնագրում կարդում ենք «հաճախ բղավելու սովորության համար», թարգմանվել է՝ weil sie ständig herumschrie /որովհետեւ միշտ բղավում էր/: Երբ է՝ wegen ihrer Angewohnheit ständig herumschreien, (էջ 51, սող 13):

Այսպես կարելի է անվերջ օրինակներ բերել: Նշել են թերությունների միայն մի չնչին մասը: Իսկ թե որքան են կազմում դրանք գրքի մնացած 15 էջերում, թողնում են հարգելի ընթերցողի տեղականությանը եւ դասին:

Ավարտելով հոդվածը՝ ցանկանում եմ հավելել, որ աղագայուն եւս հավասարիս եմ մնալու գրողի եւ թարգմանչի կոչմանը, սկզբունքներին եւ մասնագիտական բողոքիս ձայնը կբարձրացնեմ ընդդեմ բոլոր այն գերմաներեն թարգմանիչների, ովքեր իրենց սեփական փառասիրությունը վեր կդասեն հայ գրականության անհից:

Վերջապես, նմանություններ տեսա Հայաստանի, Հունաստանի եւ Կիպրոսի լիարժեք ճակատագրերի մեջ: Այսպես ծնունդ առավ «Իմ փառե սերը» բանաստեղծական շարք, որի առաջին մասը գրեցի Երեւան կատարած այցի ժամանակ, մնացածը՝ 1978 թվականին, Մոսկվայում:

Գուրգ մաե գրել եմ «Նամակ հայ բանաստեղծ Գեորգ Էմինին» բանաստեղծությունը: Խնդրում եմ լիարժեք դրա ստեղծման լիարժեքությունը եւ, եթե ստացել եմ, ձեր նամակի լիարժեքացումը մասին:

Գեորգ Էմինին առաջին անգամ հանդիպեցի Մոսկվայում, կնոջ ընտանիքի հայ ընկերների հետ հանդիպման ժամանակ, եւ ընկերացանք: Միշտ հանդիպում էինք, երբ նա գալիս էր Մոսկվա, կամ երբ ես էի գնում Երեւան: Ես մասնակցել եմ Մոսկվայի առաջին հեռուստատեսային ուղիղ եթերում Էմինի տեղեկատվական նախագծի շրջանում: Իսկ երբ հայ համայնքի հրավերով նա այցելեց Կիպրոս, նրա հետ մի հանդիպմանը ես ներկայացրի նրա տեղեկատվությունը: Գեորգ Էմինը «Իմ փառե սերը» թարգմանեց հայերեն:

Յորդոս Մուլեսկիս. «Նարագա՛յր է ինձ սերն այս, որ քարից հա՛ց է սպեղծում...»

Եւ հրատարակեց «Սովետական գրականություն» ամսագրում 1981 թվականի նոյեմբերին: Ժամանակ առ ժամանակ նամակներ էին գրում միմյանց: Ուստի, երբ 1988 թ. դեկտեմբերի 7-ին լսեցի Մոսկվայի սարսափելի երկրաշարժի մասին լուրը, խորապես սարվեցի իմ սիրելի գեորգին: Մի փունջ օր անց՝ դեկտեմբերի 15-ին գրեցի չորս մասից բաղկացած բավական ծավալուն բանաստեղծություն, որտեղ խոսում եմ Հայաստանի, նրա մշակույթի եւ ողբերգական լիարժեք մասին: Բանաստեղծությունը գրվել է նամակի տեսով՝ ուղղված Գեորգ Էմինին եւ լույս է տեսել Կիպրոսի «Նեա էդոլիս» (Նոր դարաշրջան) գրական ամսագրում, 1988 թվականի դեկտեմբերին: Հետագայում Գեորգ Էմինն այն հայերեն թարգմանելով հրատարակեց «Հնչակ» թերթում՝ 1994 թվականի հունվարի 15-ին:

Շվեյցարիա եւ Կիպրոսի եւ Հունաստանի հայ համայնքների հետ:

Մի փունջ ընկերներ ունեն Կիպրոսի հայ համայնքից: Ինչ վերաբերում է Հունաստանին, որոշ մարդկանց հանդիպեցի Գերմանիայում՝ Աթենքի հրատարակչությանը իմ վերջին գրքի՝ «Սասունցի Դավիթ» գրքի տպագրությունից հետո:

Ի դեպ, ո՞ր լեզվից է կատարվել այս թարգմանությունը:

«Սասունցի Դավիթը» ռուսերեն կարդացել էի դեռ Մոսկվայում սովորելու տարիներին: Հետո կարդացի երկու սարքեր անգլերեն թարգմանությունները: Այն հունարեն թարգմանելու միջոց ինձ սվեց զոհանք՝ Բելլա Գուլակյանը, որը հայ նշանավոր թարգմանական բեմադրիչ Արմեն Գուլակյանի դուստրն է: Այս թարգմանությունն անելու նրա ցանկությունը մեծ էր, եւ նա հաճախ էր ինձ հարցնում այդ մասին: Հետո մեմ ցառ ժամեր ծախսեցիմ

այն կարդալու վրա: Բելլան կարդում էր հայերեն տեքստը, այնպես որ ես կարող էի լսել ստեղծագործության տոնայնությունը, իսկ ես կարդում էի ռուսերեն սարքերակր՝ գրքի լուսանցներին գրառումներ կատարելով: Թարգմանությունը կատարելիս ինձ օգնեց նաև կինս՝ Նոնա Գուլակյան-Մուլեսկին, որին հաճախ էի անհամագործակցում իմ հարցերով եւ թարգմանության ընթերցումներով: Այնուհետեւ ինձ օգնեց ընկերուհիս՝ նկարչուհի Մարիամ Սուխանովա-Ֆուկարան, հայ մեծանուն նկարիչ Ալեքսանդր Բաթբեուկ-Մելիքյանի թոռնուհին, նկարիչներ Ալեքսանդր Սուխանովի եւ Լավինիա Բաթբեուկ-Մելիքյանի դուստրը, որը նաև կատարեց գեղեցիկ եւ ցառ արտահայտիչ գծանկարներ, որոնք ընդգրկվեցին հատրում: Գիրքը լույս ընծայեց Աթենքի «Վախիկոն» հրատարակչությունը, 2021 թվականի հուլիսին...

ՍԵՎԱԿ ՎԱՐՂՈՒՄՅԱՆ

Տերթական, եւ ոչ թե դարակազմիկ չվերթ

թյուն սկսել Հայաստանի հետ:

ՀՀ ֆաղավիացիայի գլխավոր վարչության նախկին ղեկավար **Շահեն Պետրոսյանը** հիշում է՝ դառնալով սահմանադրական ղեկավար անառաջին բանը, որ արեց, դարձել էր, թե ինչու է փակ թուրքիայի հետ օդային սահմանը: Ինչ է դարձվել՝ խորհրդային Միության կազմից դուրս գալուց ու անկախացումից հետո Հայաստանն անձամբ ղեկավարել է ձգտել իր օդային սահմանները, ինչի մասին մասնագետները ժամանակին չեն իմացել, հետևաբար՝

չեն դիմել Եվրոպական ֆաղավացիական ավիացիայի կոնֆերանսին:

Չենց այդ ժամանակ էլ ֆաղավիացիայի գլխավոր վարչությունը՝ ի դեմս Պետրոսյանի, դիմում է այն ժամանակվա իշխանություններին, նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին, որ հարցն անհաղաղ լուծում է դառնալու: «Ազգ»-ի հետ զրույցում Պետրոսյանը հիշեց՝ բացի ցամաքային օդափակումից, նաեւ օդային օդափակման մեջ էր Հայաստանը: «Իսկ թուրքիան «օդը փակելու» իրավունքը չուներ: Պաշտոնական Անկարան արդարևս էր՝ հղում անելով ԽՍՀՄ սահմաններին, որոնք արդեն գոյություն չուներին: Ավելի քան մեկ տարի դառնում էին, եւ քանի որ դիվանագիտական հարաբերություններ չուներին, բարդ էր այդ ամբողջ գործընթացը: Բայց հանկարծ մի օր ինձ զանգահարեց թուրքիայի իմ գործընկերը՝ իրենց ավիացիայի ղեկավարը, ու ասաց, թե «էֆենդի Պետրոսյան, կարող եմ գալ, մենք փաստաթղթերն արդեն դաստիարակեցինք, որ օդային սահմանը բացվի»,-դասնում է մեր զրուցակիցը:

Չեռախոսազանգից կարճ ժամանակ անց Երեւանից մեծ դասվորակություն է մեկնում Անկարա, որտեղ 1995 թվականի ապրիլի 20-ին ստորագրվում է Հայաս-

տան-Թուրքիա օդային սահմանի բացման մասին միջգերատեսչական համաձայնագիրը, ու հենց այդ սարվանից սկսած՝ «Հայկական ավիաուղիները» սկսեցին «Երեւան-Սամբուլ» կանոնավոր չվերթը:

Այդ ժամանակ Հայաստանը Թուրքիայի հետ ոչ թե մեկ, այլ երկու օդային միջանցք ուներ՝ «H 50»-ն ու «H 51»-ը, որոնցից ոչ միայն Հայաստանն ու Թուրքիան, այլ նաեւ այլ երկրներ էին օգտվում ու սարանցիկ թռիչքներ իրականացնում Եվրոպայից դեպի Հեռավոր Արեւելք:

Շահեն Պետրոսյանի հաղորդմամբ՝ ծրագրեր են եղել նաեւ Գյումրի-Կարս ավիաթռիչքներ իրականացնելու վերաբերյալ, սակայն կյանքի չեն կոչվել: Ի դեպ, դեպի Հայաստանի մարզեր ու Հայաստանից դեպի թուրքական սարքեր նահանգներ թռիչքներ իրականացնելու նպատակների մասին դառնական Անկարան նույնպես օրերս հայտարարությամբ է հանդես եկել:

Պետրոսյանն ուժադրություն է հրավիրում նաեւ հանգամանքին, որ 2000-ականներից մինչեւ 2016-ը նաեւ հակառակ ուղղությամբ՝ Սամբուլ-Երեւան ավիաթռիչքներ են իրականացվել, բայց 2016-ի Արդիլյան ֆառորյա դաժնագրից հետո դրանք դադարեցվել են:

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ

Տայ ներմուծողների աչքը լույս

Հայաստանյան յուրաքանչյուր օրը, եթե ժամը չասենք, առանձնահատուկ իրադարձությունների շարքն է հիշեցնում: Օրերի հանրագումար շաբաթներն էլ միմյանցից նկատելիորեն չեն արբերվում, եթե իհարկե արտառոց որեւէ բան տեղի չի ունենում:

Այսուհանդերձ, նախորդ շաբաթն առանձնազանգալ հետեւյալ դրվագով: Թե՛ գործարարի նախարարները, թե՛ օրենսդիր մեծամասնությունը հանդիսացող երեւելիները իրենց հրապարակային ելույթներում ՀՀ առաջիկա խնդիրներում առանձնացրին հիմնական երեւոյթություններ, որոնք էին՝ բժշկությունը, զբոսաշրջությունը եւ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների բարձր ոլորտը: Ըստ այս բնագավառների հեղինակիս հայտնի որոշ մասնագետների, նշվածներն անուշուր կարելու են բոլոր երկրների առումներով, միայն այն առանձնահատկությամբ, որ դրանք որոշակից միջնա զգալի ֆինանսական միջոցներ են դառնալու, կան մերդրումային բարեփոխում միջավայր, որոնք այսօրվա Հայաստանի համարադրական մեծագույն շեղումն են: Բժշկական սարքավորումները միլիարդավոր դրամների ու դոլարների գնումներ են դարձադրում, զբոսաշրջային ոլորտը բազմաճյուղ ենթակառուցվածքի ու ծառայությունների առկայություն է դառնում, բարձր տեխնոլոգիաներն էլ ծրագրերից զատ դրանք իրականացնելու ունակ կարգեր: Այնպես որ ցանկությունը մի բան է, դրանց իրականացումը բացառապես այլ, որտեղ անկարող ենք հիշել հանրահայտ հավիա-հավիա ասելով բերանը չի ֆաղցրանա ասացվածքը: Թե ինչու են մասնագետներն այսպես մտածում, դասասխանը շատ դարձ է եւ հիմնավոր. երբ անկարող ենք անգամ ավանդույթներ ունենցող բնագավառներում ինչ-որ բանի հասնել, որի թե՛ անհրաժեշտությունը կա, թե՛ կարգերն ու արտադրանքների իրացումը, իսկ մասնագետների դասասխանները դրանք անստեղծ են խոստումներով բավարարվելը հեռանկար չունենցող զբաղմունք է:

որ մոտակա բազմաբնակարան շենքերում բազմաթիվ են մարդիկ, որոնք իրենց աշխատանքային կենսագրության որոշակի սահմաններն անց են կացրել հիշյալ արտադրական հսկայում, որտեղ թողարկված էլեկտրական լամպերն առավելում էին սասնյակ երկրներ: Հիմա այս մարդիկ հարցնում են. ինչու էլի կարելի ժամանակակից դառնալու ենք համադասասխան վերականգնել ու օգտագործել անգործության մասնավոր այս հսկան, որի արտադրանքի միլիոններով դառնալու կա թե՛ Հայաստանում, թե՛ սարածաբանում: Չէ որ խնդիրն առնչվում է թե՛ բարձր տեխնոլոգիաների, թե՛ էկոնոմիկայի եւ թե՛ սարածակային կառավարման նախարարությունների հետ: Երկիրը կիրառանա իր ժամանակակից որակի արտադրանքով, մասնագետները ֆինանսական միջոցներ կստանան: Վերջիններս նաեւնում են, որ գործարանը բաժնետիրական ընկերության կարգավիճակով վերածափառվելու դարձադրում դաստիարակ են բաժնետերներն ունենում, այդպիսով օժանդակել իշխանությունների նախաձեռնողականությանը: Հուշում են, որ արտադրանքը մյուսերի մեծ ծավալներ չի դառնալու, այն հազիվ մեկ սասնյակ մասնիկներից է բաղկացած, որոնք դառնալու են դեպի կարելի է սեղ հասցնել անգամ ինքնաթիռային փոխադրումների միջոցով: Նման արտադրանքը հենցմերթուս երկրի համար է դառնալու, որովհետեւ մեր ոլորտից դեռեւս ինչ-որ ասելի ունենցող մարդիկ: Կլսեն թե ոչ նրանց խոսքը երկրի բարձրագույն մարմիններում ու կառույցներում, ժամանակը ցույց կտա, ցանկալի է՝ շաբաթների ընթացքում:

Դիտարկելով ՀՀ մասնագետները կարծիք է կազմավորվում, որմերում անգոր են գրեթե բոլոր առումներով, քանի որ դրանք տեսանելի են ամենուր, հենց թեկուզ հայաստանաբնակներին խոհանոցներում: Տողերիս հեղինակի բնակարանի մի անկյունում էլեկտրական ջեռոց է զսնվում, կասկած չկա մեզ մեծ մասնագետներից: Տարիներ առաջ էլեկտրալարի հետ կապված խնդիր ծագեց, վերանորոգեցինք, հիմա աշխատում է, թե՛ կերակուր ենք դաստիարակում, թե՛ թխվածք: Երբեմնորոշում ենք հրաժարվել դրա ծառայությունից, նորը գնել, թե՛րեւս հայկականը, այսօրվա ցուցանիշներով ունենում: Ավաղ, այն չկա ու չկա, ընդամենը թիթեղի տուփից, դարձ սափազանցիչներից ու մի 2-3 մասերից դաստիարակված ջեռոցի արտադրությունը անհասանելի է հայաստանյան մասնավորությանը, երբ թուրքական «Վոզակ» անվանումով գնել ենք 30 եւ ավելի տարիներ առաջ: Արդյո՞ք դաստիարակ է այսօրվա կարգադրում հիշել ՀՀ-ում ինչ-որոցանիցների հեղինակիս կարծիքով, երբ Թուրքիայում հարկերը ՀՆԱ-ի ընդամենը 8 տոկոս են կազմում, մինչդեռ ՀՀ-ում՝ 23 տոկոսը, 1 բնակչի հաշվով գնորդականության ցուցանիշը համադասասխանաբար 28 եւ 10-հազարական դոլար է:

Անկարողության եւ անգորության այս վիճակի վերջը չի երևում, քանի որ իշխանությունն այլ ուղղությամբ է մտնում. ձեռնային զբոսաշրջությունն ենք զարգացնելու, նոր ավիաուղիներ ենք բացելու, կոկաին ենք աճեցնելու, այլընտրանքային էներգետիկա ենք հայտնագործելու, որի գազաթմակները արհեստական արեւի ստեղծման գաղափարն է: Իսկ առաջին անհրաժեշտության հացահատիկն ունիսը, սոխունստը, զրպա-դաստիարակում ու բաժակ-արխեստ, կենցաղային ամենադարձ սարքերն ու տեխնիկան, առօրյա մի քանի այլ առաջնահերթությունները կներծծենք, դրանք անգամ հարեւանների մոտ, հաճախ անբարյացակամ, կան ու նորացվում են, հայ ներմուծողների աչքը լույս:

Այսպես էլ ամրում ենք:

08.02.2022թ.

«Հայկական մշակութային...»

⇒ 1 Ինչպես նշված է Stockholm center for freedom-ի զեկույցի մեջ, անցյալ տարվա հուլիսին Թուրքիայի կենտրոնական հասկանում գնված հարձակման հետեւանով սղանվել էր ֆրակական ընթացիկի 7 անդամ: Հարձակվողները փորձել էին հրդեհել նրանց տունը: Հարձակումը իրավադատականների խոսքերով՝ ռասիսական բնույթ էր կրել:

Ոչնչացման սղառնալիքի սակ է նաեւ հայկական մշակութային ժառանգությունը երկրում:

1603 թ. կառուցված հայկական եկեղեցին, որ դառնալու էր Թուրքիայի մշակութային եւ զբոսաշրջության նախարարության կողմից, հունվարին ոչնչացվեց, երբ նրա սեփականությունը փոխանցվեց ինչ-որ մասնավոր անձի:

Անցյալ տարվա մարտին Անկարայի Ուլուս թաղում շինարարութեան ժամանակ, վերականգնողական նախագծի շրջանակում, քանդակվել էր հին հայկական գերեզմանատունը եւ ոչնչացվել այնտեղ թաղվածների աճյունները:

Օգոստոսին Վանում քանդակվել էր նաեւ հին հայկական գերեզմանատունը եւ հանգուցյալների ոսկորները ցափուցվել էին արվել հարկից դաշտի ամբողջ տարածում, ինչն առաջացրել էր հայ համայնքի եւ ընդհանրապես ֆրակական գործիչների զայրույթը:

Դիտարկելի Հայ բողոքական եկեղեցին 10 տարվա ժամկետով վարձակալության հիմունքներով ստանալով է մշակութային եւ զբոսաշրջության նախարարությանը, որոշեց գրադարան օգտագործելու համար:

Կենտրոնական Թուրքիայի Աֆեդիի ֆաղափ Սուրբ Երրորդություն հայկական եկեղեցին դառնալու է «Երգիծանի համաժառանգային վարդերների տուն», համադասասխան Մոլլա Նասրեթդինի (13-րդ դար) հայրենի այս ֆաղափում «Երգիծանի գյուղ» ստեղծելու նախագծին:

Չեկույցում նշվում է նաեւ այն դեպքի մասին, երբ Թուրքիայի Ազգային մեծ ժողովի թուրք դաստիարակող հարձակվել էր հայ դաստիարակողի վրա, սղառնալով ցեղասղառնությանը: Չեկույցի հեղինակների խոսքերով, թուրքական խորհրդարանի դաստիարակող հայկական ծագում ունենցող դաստիարակող **Կարո Փայլանին** սղառնացել էր նույն ճակատագրով, ինչին արժանացել էին նրա նախնիները, այն ժամանակ, երբ հայերի զանգվածային սղառնություններն Օսմանեան կայսրությունում որոշեց «ցեղասղառնություն» էին ճանաչվում ամերիկեան վարչակազմի կողմից»

«Հայաստանի Ուսանողական Ջոկասների Հանրադատական Շարք-կամավորական աշխատանքների ծառայությունը (ՀՍՀ) հիմնադրվել է 1965 թվականին: Շարքը հասարակական կազմակերպություն է, հանդիսանում է 3ՈՒՆԵՍԿՕ-ի Միջազգային Կամավորական Ծառայությունների Համակարգող Կոմիտեի (CCIVS) եւ Եվրոպայի Կամավորական Աշխատանքների Ծառայությունների Ալյանսի անդամ:

1992 թվականից կամավորական աշխատանքների ծառայությունը կամավորների միջազգային փոխամակություններ է իրականացնում: Մինչեւ covid-ը ամեն տարի Շարքը Հայաստանում կազմակերպում էր մինչեւ 15 միջազգային կամավորական ճամբարներ, որտեղ հայ կամավորներն արժանանում էին կամավորների հետ միասին հոգ են սանում հիվանդ, հաշմանդամ երեխաներին, աշխատանքներ կատարում ծնողազուրկ երեխաների զեղազիտական դաստիարակության ուղղությամբ, իրականացնում է կուլտուրական, ժամանակակից, բարեկարգման եւ մշակութային ծրագրեր:

Շարքը ուղարկում է հայ կամավորներին եվրոպական երկրների միջազգային կամավորական ճամբարներ եւ երկարաժամկետ (6-12 ամիս) «Եվրոպական կամավորական ծառայություն» կամավորական ծրագրով: Նաեւ նույն ծրագրի շրջանակներում Շարքը ընդունում է օտարերկրացի կամավորների ՉՄՏԿ երեխաների աջակցության կենտրոնում, Հանրադատական վերականգնողական, Արաբկիր եւ Մուրացան բժշկական կենտրոններում, Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների թիվ 14 հասուկ դպրոցում, Դիակոնիա բարեգործական հիմնադրամի «Հույսի Ավան»-ում, Զվարթնոց Պատմամշակութային արգելոց-թանգարանում, WWF Բնության համապահպանողական հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղում, Ժամանակակից Հայաստանի ծրագրում, Ազգային Պատկերասրահում, Պատմության թանգարանում եւ Բուսաբանական այգում:

«Ներկայումս Հայաստանի Ուսանողական Ջոկասների Հանրադատական Շարքը կազմակերպում է կամավորների փոխամակություն 120 արժանահամայն գործընկեր կազմակերպությունների հետ, եւ այժմ ՀՍՀ-ում գրանցված է 3000 կամավոր:

Նրանք ակտիվ են նաեւ հայաստանյան միջավայրում. 44-օրյա Պատերազմի մեր հայաստանաբնակ կամավորներից շատերը մասնակցեցին եւ, ցավով, ունեցան զոհ եւ վիրավորներ»,- իր խոսքում ասաց Եվրոպայի վարչության նախագահ **Ստեփան Ստեփանյանը**:

«Այս տարի Եվրոպական Համերաշխության Կորոնայի ծրագրով European Solidarity Corps կամավորական մեծ հոսք ունենալ, եւ ցանկությունը հիմնականում սոցիալական ծրագրերին մասնակցելն է՝ ծնողազուրկ կամ ֆիզիկական խնդիրներ ունեցող երեխաների հետ: Մենք, որոնք համակարգող կազմակերպություն, հոգ ենք սանում, որ կամավորները թեւեւ ժամանակավոր, բայց ինտեգրվեն հայաստանյան միջավայրին, ունենան ակտիվ ու հազեցած առօրյա: Նրանք սիրում են Հայաստանը, սովորում են հայերեն, անընդհատ նոր բացահայտումների ձգտում, օրում երկրով մեկ՝ շնորհիվ եւ զննելու մեր տեսարան վայրերը: Մենք հոգում ենք կամավորների հյուրանոցում

Հայաստանը եվրոպացի կամավորների աչքերում. ՀՍՀ-ի ակտիվ եւ եռանդուն գործունեությունը

բնակության, սրանստորի, առօրյա գնումների խնդիրը: Ինչն է հետաքրքիր. Հայաստան եկած կամավորներին հաճախ այցելում են իրենց ծնողներն ու հարազատները՝ ճանաչում, աղոթում եւ ուրախանում մեր երկրով: Կարելի է ասել, որ մեր կազմակերպությունը բերում է նաեւ ճանաչում, եւ զարգանում է տարիքային ու Հայաստանի վերաբերյալ գիտելիքը: Նույն ջերմեռանդությամբ հայ կամավորներն են մեկնում Եվրոպա եւ վերադառնում հիանալի տրամադրություններով»,- նշեց Եվրոպայի միջազգային ծրագրերի համակարգող **Տաթև Մկրտչյանը**:

Հոլանդիայից եկած եւ Եվրոպայում աշխատող իր ծրագիրը անցկացնող **Էլիավան**՝ 21-ամյա օրհորդ, այնքան է հավանել Հայաստանը, որ դաստիարակվել է փոփոխվելով՝ Հայաստան եկող աղաքա կամավորներին տրամադրելու եւ օգնելու համար, ինչպես նաեւ ֆեյսբուքյան եւ ինստագրամյան էջերով ակտիվ կիսվում է մեր երկրի մասին իր ջերմ գազացմունքով:

«...Նորավանդ,- ասում է Էլիավան,- ես կարծում էի, թե անհարմար սեզոն էմ ընտրել այցելելու համար, բայց երբ տեսա, հասկացա, որ այստեղ բոլոր եղանակներն իրենց սխալման գույներն ունեն: Հայաստանի մասին գրեթե բան չգիտեի, բայց զարթել այստեղ՝ բացահայտեցի ինձ համար հոյակապ մի երկիր:

Հարցին, թե ծրագրի ավարտից հետո նորից կուզես գալ, ասաց.

«Հայերը, Հայաստանը, այս մշակույթը, Եվրոպայից եկած մեզ հետաքրքրությունների սիրությունը: Մի համառոտ դեմք դասնեմ. երկու փայրեր ելել էին ինձ այցի, եւ ընթացում էին Արեւի սանող ճանապարհով: Հանկարծ ձմարփի մեջ ընկանք եւ մեքենան խրվեց ձմերի մեջ: Ամեն դաստիարակ անցող եկավ մեզ օգնության, իսկ ամբողջ չորս ժամվա ընթացքում ՀՍՀ-ից Տաթևը կարգավորում էր ԱԻՆ-ի հետ մեզ դուրս բերելու հարցերը ու ոգեւորում մեզ: Ուզում եմ շնորհակալությունս հայտնել հայերի ջերմ եւ մարդասեր վերաբերմունքի համար:

«Մեր խնդիրն է, որ մեզ այցելած կամավորները սիրահարվեն Հայաստանին, նվիրվեն Հայաստանին, կարծիք ձեւավորեն այս երկրի մասին, մե՛ր երկրի մասին, եւ վերադառնալուց ժամանակին մեր փոփոխ երկրում իրենց հանդիպած մեծ աշխարհը»,-հավելեց Ստեփան Ստեփանյանը:

«Ուղղույն, «բաղել»,- ժողովրդի ու ֆրանսիական մեղմությամբ ասում է **Մարիոլը**, այնտեղ, ուր ես եմ աղոթում (Սրտաբուրդի մոտ), կա հայկական մեծ համայնք, եւ հայերն ինձ համար նորություն չէին: Ուղղակի ես ուզում էի անընդհատ նկարներով հիանալու փոխարեն գալ եւ սեփական աչքով տեսնել այս հիանալի երկիրը, այս վարդազույն փայլերը: Ամեն դաստիարակ մի նոր տեսարան է հայտնվում, ամեն դաստիարակ օրում այլ

է: Կարելի է այն է, որ իմ սերը հայերի հանդեպ փոխադարձ է. վերականգնողական կենտրոնի մանուկները, որոնց ժողովում եմ եւ խաղերով լցնում նրանց օրը, ինձ թեւնոցներ են նվիրում, եւ դա դասավորեցնող է:

«Եվրոպա վերադառնալով ի՞նչ կսանես Հայաստանից:

«Սարե՛ր... այս երկրի բնությունը, որ կսավի ժես տրամադրեց ինձ: Կսանեն նաեւ այն վերաբերմունքը, որ ստացա հայերից: Շատ կկարոնեմ,- ժողովրդի դաստիարակում է ֆրանսուհին:

«Ես Ռիչարդն եմ, 24 տարեկան, Հոլանդ

սում ունենալ այստեղ եւ տարվա ուղիղ կեսը ամբողջ երեւանում: Անընդհատ լեռներ բարձրանալի, բոլոր ճանապարհներով անցնելի, չնայած որ անհնար է ամբողջովին ճանաչել այս երկիրը (ժողովում է): Ընկերներս էլ են ուզում գալ. ինձ հետ խոսելով իմ տրամադրությունից են ուզում ունենալ,- Կասկածում է 23-ամյա **Լուիսը** Գերմանիայից:

«Ինձ Հայաստանի արեւն է գրավել,- ասում է 19-ամյա գերմանուհի **Աննան**, երեւի հենց արեւից է, որ այստեղ մարդկային շփումներն ավելի կարեւոր են, քան չոր ու գործնական առօրյան: Միայն

դիպից, ծրագրի շրջանակում օրս անցկացնում եմ երեւանի Բուսաբանական այգում:

«Ինչու՞ ընտրեցի Հայաստանը:

«Ես միշտ եմ հետաքրքրված եղել Կովկասով, եւ ընտրեցի Հայաստանը, քանի որ մշակութային նման գերիսի երկիր, այնուամենայնիվ, չկա: Պատահական չէ, որ ընտրեցի 12-ամյա ժամկետը, որ ավելի մանրամասն ընկալեմ այս երկիրը: Ես կամաց-կամաց նմանվում եմ հայկական բնավորություն ունեցող մարդու (ժողովում է): Այստեղ ամեն ինչ այնքան սափ է, այնքան մարդկային, ինչը կարելի է ասել, որ չկա Եվրոպայում:

«Վաղուց եմ մտածել կամավորական գործունեություն ծավալելու մասին: Ընտրեցի Հայաստանը, որովհետեւ ոչինչ չգիտեի այս երկրի մասին, եւ դաստիարակվեցի ինձ դեմք է ստասպեր առեղծվածային մի վայր: Չսխալվեցի: Ափսոսում եմ միայն, որ դրսում շատերը չգիտեն այս փոփոխ երկրի մասին: Ինձ ամեն բան հետաքրքրում է՝ լեզուն, դաստիարակները, վանքերը, մշակույթն առհասարակ, եւ, իհարկե, մարդիկ:

«Հետագայում նորից կուզես գալ Հայաստան:

«3օր ամիս է, ինչ Հայաստանում եմ: Կամավորությունս անցնում է Մուրացան հիվանդանոցում, իսկ միայն ազատ օրերն երկիրն ուսումնասիրելով փչ է: Ամառյան եմ գալու, որովհետեւ այստեղ արդեն ընկերներ ունեմ, եւ այս երկիրը սիրում է մոռանալ ամեն տեսակ հոգս ու խոչընդոտ,- դաստիարակում է 22-ամյա **Լիսը** Ֆրանսիայից:

«Պատահեց այնպես, որ ուսումնասիրում եմ կուլտուրայի դասընթացներ կազմակերպեցի, ղեկավարել էի մեկնել Հարավային Ամերիկա, բայց, ինչպես տեսնում եմ, եկա Հայաստան: Ընտրեցի Էկոլոգիական բնույթի աշխատանք եւ կցվեցի «Ծառատունկ Հայաստան» կազմակերպությանը: Ինձ դուր է գալիս բնությունը խնամելու առաքելությունը:

«Ինչպե՞ս է կյանքն այստեղ:

«Այստեղ ամեն ինչ երանգ ունի: Կուզեի

Գյուլնուրն հերիք է, որ տեսնես եւ ընկալես «թանգարան բաց երկնի սակ» արժանատիությունը:

«Երեք բան, որ կսանես ֆեյց հետ Գերմանիա:

«Հայկական ժողովրդի, Կասկածը, եւ իհարկե զայա,- ժողովրդի դաստիարակում է Աննան:

«Մեր Շարքը կամուրջի, կաղող օղակի դեր է կատարում: Ինչպես տեսնում եմ ջանք չի խնայվում, որ օտարերկրացին իր կամավորական աշխատանքը անելուց զատ հիացնում ստանա, եւ տեսնի Հայաստանի իրական դաստիարակ, ծանոթանա մշակույթին, հասցնի սիրել, եւ ամենուրեք տարածել մեր երկրի մասին դրական եւ ճշմարիտ տեղեկություններ: Իսկ հայ կամավորները արժեքներ գրեթե դեպի մեզ գիտակցություն ունեն, եւ հստակ դաստիարակում են, որ իրենց այցը դեմք է լինի կարեւոր եւ հասկանալի: Չնայած համավարակին՝ մեր երկիրն ունի բարձր ցուցանիշ եւ Եվրոպայում է մնալ Եվրոպայի կամավորների լայն հետաքրքրության տեսադասում: Դա, կարծում եմ, գրանցված հաջողություն է»,- իր խոսքն ավարտեց վարչության նախագահ Ստեփան Ստեփանյանը:

ԱՐԱՄ ԱՍՖԱՐՅԱԼ

Եվրասիական փորձագիտական ակումբի համակարգող, հաղափական վերլուծաբան

Հայաստանի սննտաբերությունը 2021 թ.ին՝ ԵԱՏՄ-ին մեր երկրի անդամակցության ՀԱՄԱՏԵՔՐՍՈՒՄ

կանխատեսումները: Այսպես, Համա-խարհային բանկը հոկտեմբերին վերա-նայեց Հայաստանի ՀՆԱ-ի աճի ընթացիկ կանխատեսումը 2021թ. համար 3,4%-6,1%, իսկ 2022թ. համար սննտաբերության աճ 4,8%, այնուհետև էլ 2023թ. համար՝ 5,4%: 2021թ. համար կանխատեսվում է 6,3% արժեզրկում, 2022թ. համար՝ 4,2%, իսկ 2023թ.ին՝ 4,0%: Արժույթի միջազգային հիմնադրամը, իր հերթին, դեկտեմբերին կանխատեսեց, որ 2021թ. Հայաստանի սննտաբերությունը կաճի 5,5%-ով, 2022թ.՝ 5,3%-ով, իսկ 2023թ.՝ 5%: Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկը կանխատեսել է, որ Հայաստանի սննտաբերությունը 2021թ. կաճի 5%, իսկ 2022թ.՝ 5,3%: Այստեղ գտնվում էին, որ Հայաստանի ՀՆԱ-ն 2021թ. կաճի 4,5%: Եվրասիական սննտաբերության համաձայն-դրվի եզրակացմամբ, Հայաստանի սննտաբերությունը 2021թ. ղեկավարել է աճը 4%: Fitch Ratings վարկանիշային գործակալու-թյունը Հայաստանի համար կանխատես-ել էր իրական ՀՆԱ-ի վերականգնողա-կան աճ մինչև 5,5% 2021թ., 5,3% 2022թ. և 4,7% 2023թ.: Եվ վերջապես, Standard & Poor's ակնկալում է, որ Հայաստանի իրական ՀՆԱ-ն 2021թ. ղեկավարել է աճը 6,3% և 2022թ.՝ 4,6%:

րաւսի արտադրանքը արտահանելու ծա-վալները մեծացնելու համար ամենամեծ հնարավորությունները առկա են ԵԱՏՄ-ում: 2021թ. արտահանումը աճել է 6,7%, ընդ որում, ԵԱՏՄ երկրների ուղղությամբ այն առաջանցիկ աճ է գրանցել: Այս ուղ-ղությամբ արտահանումն աճել է 12,9%, կազմելով 801 մլն. կամ ամբողջ համա-խառն արտահանման մոտ 30%-ը: 2021թ. Հայաստանի արտահանումը Ռուսաստան աճել է 12,4%, Բելառուս՝ 13,4%, Ղա-զախստան՝ 51% և Ղրղզստան՝ 28,8%: Հետաքրքիր է, որ դեղին Եվրոմիություն արտահանումն աճել է 40,9%, և դա՝ հիմնականում գումարվոր մեթոդների համախառնի գնի աճի շնորհիվ: Արտահա-նումը դեղին Միջին Արևելք կրճատվել է 21,7%-ով և դրա դասաճառը ծխախոտի են ծխախոտի արտադրանքի արտահան-ման նվազումն է: Այսպիսով, ԵԱՏՄ-ին է ընկնում Հայաստանի արտահանման 29,6%, Եվրոպական Միությանը՝ 22,3%, Չինաստանին՝ 13,7%, Միջին Արևելքին՝ 11,3% և մյուս բոլոր երկրներին՝ 23%:

Սա հետաքրքիր է իմանալ, որովհե-տե Հայաստանի սննտաբերության փաստացի աճը, ընդհանուր առմամբ, եղել է ավելի մեծ, քան կանխատեսումների մեծ մաս-ում: Մեր երկրի սննտաբերության ակտիվու-թյան աճի վրա ազդող էական արտաքին գործոններից մեկն է եղել հայ-ռուսական հարաբերությունների արդյունավետու-թյունը: Կարելի է, որ Հայաստանը և Ռուսաստանը ԵԱՏՄ-ի անդամներ են: Հասուկ կարելի է ձեռք բերում այն, որ երկու երկրների միջև հարաբերու-թյունների դինամիկան ոչ միայն դադար-ապառաժ, այլևս էլ ավելի արդյունավետ դառնա: Հայաստանը սղասում է, որ Ռու-սաստանը 1 մլրդ. չափով նոր մերդրումներ կկատարի մեր սննտաբերության մեջ: Միայն վերջին երկու տարում ԵԱՏՄ ներքին շու-կայում հաջողվել է վերացնել 30 արգելի-մներ, որոնցից 15 ղեկավարում էին, որոնք խանգարում էին կազմակերպության կա-նոնների կիրառմանը: 2022թ. մայիսսես-վում է վերացնել ևս 14 ղեկավարում:

Պրոֆ. Մանասերյանը փաստում է, որ այսօրվա դրությամբ ինտեգրացիոն գոր-ծընթացների խորությամբ ԵԱՏՄ-ն գերա-զանցում է ԱՄՆ-ին և ՄԵՐԿՈՍՊԻՐ-ին և զիջում է միայն Եվրոպական Միու-թյանը: ԵԱՏՄ կազմի մեջ մտնող ղեկա-րությունների ՀՆԱ-ն 2021թ. աճել է 4%: Հե-տաքրքիր է, որ Եվրասիական զար-գացման բանկի գնահատմամբ ԵԱՏՄ ՀՆԱ-ն այս տարի կարող է աճել ևս 4%: Հայաստանի համար շատ կարևոր է, որ ընթացում է միության ընդհանուր շուկա-ների ձեռավորումը: Դրանք են ֆինանսա-կան, էլեկտրոէներգետիկ, գազային, նավ-թային և նավթամթերքների շուկաները: Աստիճան է ինտեգրացիոնալ հեմի միասնական թվային տարածք ստեղծելու համար:

Առևտրաբերական հարաբերությունները ԵԱՏՄ-ի ներսում

Պրոֆեսոր Առնո Թավադյանը և դո-ցենտ Աղասի Թավադյանը գտնում են, որ հարաբերականորեն փոքր սննտա-բերություն ունեցող ԵԱՏՄ անդամ երկրների համար արդարևորների արտահանման հա-րաբերակցությունը ՀՆԱ-ին ղեկավարել է կազ-մի 30%-ից ոչ ավել: Ընդ որում, ղեկավարել է գերակայի դասաճառի արտադրանքի ար-տահանումը, որովհետև ներքին շուկան շատ սահմանափակ է: Այս ցուցանիշը Ռուսաստանի Դաշնության համար այժմ կազմում է 21,3%, Ղազախստանի հա-մար՝ 32%, Բելառուսի համար՝ 52,2%, Հայաստանի համար՝ 19,2% և Ղրղզստա-նի համար՝ 23,5%: Ակնհայտ է, որ դաս-

Ռուսաստանում հայ համայնքի թիվը մե-ծանում է 2,5 միլիոնի: Բելառուսում և Դազախստանում այսօր արդյուն է ավելի քան 30000 հայ: Թե համայնքների թվի մեծացումը, թե կյանքի բարձր մակար-դակի ցուցանիշները Ռուսաստանում, Ղազախստանում և Բելառուսում ազ-դում են Հայաստանից միգրանտների թվի մեծացման վրա: Միջին աշխատավարձը Հայաստանում երկու անգամ ավելի ցածր է, քան Ռուսաստանում: Հայաստանում մեկ շաբաթը ընկնող ՀՆԱ ցուցանիշը 2,5 անգամ ցածր է Ռուսաստանի նույն ցու-ցանիշից: Գործազրկության մակարդակը Հայաստանում 20,2% է, այն դեղինում, երբ Ռուսաստանում՝ 5,7%, Ղազախստա-նում 6,1%, Բելառուսում՝ 5,3%, Ղրղզստանում՝ 7,9%: Փաստորեն Հայաստանի գործազրկությունը ավելի քան 3 անգամ գերազանցում է ԵԱՏՄ այլ երկրների գոր-ծազրկությանը: Հարկ է լրջորեն մտածել Հայաստանի միգրացիոն արտահոսքերը կառավարելի դարձնելու մասին, որովհե-տե միջմասնակց հեռանկարում դա կարող է ամենաբացասական ազդեցու-թյուն ունենալ սննտաբերության իրավիճակի վրա: Հիմքեր կան դիմելու, որ վերջին մեկ տարում բնակչության արտահոսքը մեծա-ցել է:

Շատ կարևոր է նաև, որ ԵԱՏՄ երկրնե-րի անվանագրության առանցքային երա-խավորը դառնա Եվրասիական սննտա-կան և ռազմաադարձական ինտեգրա-ցիան: Պետք է հստակ հասկանալի լինի, որ ինտեգրացիոն գործընթացները և ռազմաադարձական դաշնակցային հա-մագործակցությունը սերտորեն փոխկա-րգված են: Առանց արդիականաց-ման և միության անդամ երկրների սնն-տաբերությունների կողմերից անհնար է ապահովել սննտաբերական զարգացումը ռազմաարդյունաբերական համալիրի հաշվին: Կարծում ենք, հասկանալի է, որ ռազմաարդյունաբերական համալիրի սննտաբերությունը ոչ միայն ԵԱՏՄ անդամ երկրների կողմերից անվանագրության հիմք է, այլև կարևոր դեր է խաղում բնակչության զբաղվածությունը աղա-հովելու գործում, բարելավում է միգրա-ցիոն իրավիճակը և ներսում ունի այլ դրական ներգործություն ունենալու: Այս-դուս են կարծում որոշ. Թավադյանի խմբի սննտագետները:

Միևնույն ժամանակ որոշ. Մանասե-րյանը զգուշացնում է, որ այս ևս հաջող տարի չիսկ կա Հայաստանի սննտաբերական իրավիճակի վասթարացման՝ արժեզրկ-ման միտումների, գների աճի, գազի, է-լեկտրոէներգիայի և ջրի արժեքների բարձրացման դասաճառով: Կառավարու-թյունը փորձել է փորձում է մեղմել իրա-վիճակը բիզնեսի համար վարկեր սուբ-սիդավորելով: Սակայն, նրա կարծիքով, սուբսիդավորումը բավական դասազու-նակ միջոց է: Նա կոչ է անում կառավա-րությանը ուղղակիորեն իրազրեել շատ նախագծեր, և ոչ թե բանկերի միջոցով: Շատ կարևոր է թիրախավորել այն հե-ռանկարային ուղղությունները, սննտա-բերական լուծումները և կենսոնացնել ուսուցողությունն ու ռեսուրսները այն ճյու-ղերի զարգացման վրա, որոնք իրենց հե-տեկից կարող են սանել մյուսներին: Պարզ է, որ Հայաստանի սննտաբերական զարգաց-ման հիմնական ցուցանիշները ավելի բարձր են, քան ԵԱՏՄ ցուցանիշները: Բայց սա չիթեք է հանգստացնի ոչ երկրի իշխանություններին, ոչ հաղափական վերահասակներին և ոչ էլ բիզնեսի մարդ-կանց:

Եվրասիական փորձագիտական ա-կումբը շարունակում է դիմել, որ այս տարվանից բոլոր հնարավորությունները կան ռեսուրսները և ջանքերը լրջորեն լա-րելու դասազայում տարեկան 6-7% աճ ապահովելու համար, ինչը կծառայի ար-ժեցող և դասավոր նախադասի իրա-զրեմանը՝ ավելացնել Հայաստանի ՀՆԱ-ն 7-8 տարում երկու անգամ:

Հետաքրքիր է, որ 2021թ. աճել է թե-թե արդյունաբերության արտադրանքի արտահանումը: Տրիկոսաժի և տեքստիլ արտադրանքի արտահանումը 2021թ. աճել է 22,8%, կազմելով մեր ամբողջ արտա-հանման 5,9%: Բոլոր հիմքերը կան դի-մելու, որ վերածնվող թեթե արդյունաբե-րությունը կարող է դառնալ Հայաստանի սննտաբերական աճը ապահովող լույսնո-սիվներից մեկը: Զանի որ նոր տարուց բացման ենթակա են Թուրքիայի հե-տաքրքիրները, հարկ է նկատել ունենալ հայրենական թեթե արդյունաբերության դասաճառից մեխանիզմների գործադ-րման հնարավորությունը: Դրանք կարող են լինել մասնաշին և ֆիտոսահարա-կան դասաճառից միջոցառումներ: Այ-լաթե կարող է տուժել ոչ միայն տեքստիլ արտադրանքի արտահանումը ԵԱՏՄ-ի ուղղությամբ, այլևս գյուղատնտեսությու-նը:

Պրոֆ. Թավադյանի խումբը ուսուցողու-թյուն է դարձնում նաև այն հանգաման-քին, որ նույն դինամիկան է Հայաստանի ներկրում մարազայում: 2021թ. ԵԱՏՄ-ից ներկրում աճել է 5,3% և կազմել է մեր ամբողջ ներկրման 38,5%: 2021թ. Ռուսաստանից ներկրում աճել է 3,6%, Ղազախստանից՝ 30,7%: Բելառուսից ներկրում նվազել է 11,7% և Ղրղզստա-նից՝ 73,5%: Հայաստանի ներկրման գլ-խավոր հոդվածը վառելիքն է, որի ցուցա-նիշը աճել է 11,1%: Հասկանալի է այն վաստ կանխատեսումը, որ 2022թ. կաճի թե արտահանումը, թե ներկրում, և դա կլինի վերականգնողական աճ: 2016-2021թթ. արտահանումը ԵԱՏՄ եր-կրներ աճել է ավելի քան երկու անգամ և անցյալ տարի կազմել է 801 մլն: 2021թ. բոլոր տարիներում դեղին մեր երկրի կազմել են Հայաստանի ՀՆԱ-ի 9%:

ԵԱՏՄ-ում միգրացիոն գործընթացները և Հայաստանի հեռանկարները

Եվրասիական փորձագիտական ա-կումբի առաջատար սննտագետները հա-մոզված են, որ 2020թ. իրողությունները թելադրում են հասուկ ուսուցողություն դարձնել միգրացիոն գործընթացներին:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

հայ դասմարան

«Այսբան չարիք թե մոռանան մեր որդիք, թող ՈՂՋ ԱՇ-ԽԱՐՀԸ ԿԱՐԴԱՅ ՀԱՅԻՆ ՆԱԽԱՏԻՆՔ:»..... Ավետիս Ահարոնյան

Մտորումներ հայ-թուրքական հաճեցման մասին

հանգներ են առաջ քաշվել: Այսօր թուրքական կողմը ոչ միայն չի ընդունում Հայոց ցեղասպանության իրողությունը, այլև անամոթաբար հայերին է մեղադրում ցեղասպանության մեջ: Իսկ թուրքական կողմից եկած այս մեղադրանքների մեջ լուրջ ենթադրություն կա՝ Թուրքիան ամեն կերպ փորձում է լռեցնել եւ օրակարգից հանել սարածֆային խնդիրները: Կարծես թե սա ոչ թե կարգավորում է, այլ կարգավորման անվան սակ Թուրքիայի բոլոր դաշնակցների ի կասար ածում: Այն դաշնակցները, որոնք Թուրքիան 100 տարի ղեկավարել է, որոնք ԽՍՀՄ սահմաններում ստեղծվել էին, անկախության սահմաններում նորից առաջ եկան: Եվ այդ ամենը համագեցում է երեք հիմնական դաշնակցի՝ ա) հայկական կողմից բոլոր դաշնակցներից հրաժարում՝ սարածֆային, թուրքական եւ այլ իրավունքներ, բ) բոլոր մակարդակներում ցեղասպանության հարցից հրաժարում, գ) Արցախի հարցը, որն արդեն «լուծված է»: Հետեւաբար՝ մնում են լուծելու մյուս երկուսը: Իսկ եթե դրանք էլ այնպես լուծեն, ինչպես «Արցախի հարցը», կնշանակի թուրքական վերջնագրի ընդունում, որը չի կարող խաղաղության հանգեցնել:

Գաղտնիք չէ, որ այստեսակ կարգավորման օգտին ժամանակին ասում էր Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը՝ «եթե մենք չունենանք Արցախից դաշնակցներ, այսինքն՝ Արցախից հրաժարվենք, Արցախը մեզ հետ թափառվելու լուծում չի ունենա»:

Այսինքն՝ սալիս ենք Արցախը, եւ խաղաղություն ենք ստանում, որն իրականում չստացանք, չենք էլ ստանա: Նույնը Թուրքիայի դեմքում՝ «եթե հրաժարվում ենք ամեն ինչից, ապա անհաճության որեւէ դաժան կամ առիթ չի լինելու»: Հիշեցնում, որ Սիրիայի եւ Թուրքիայի միջուկ հարաբերությունները լուրջ ստեղծում են, բայց երբ դա լուրջ եկավ, Թուրքիան օգտվեց առիթից ու գործը մտցրեց Սիրիա: Հետեւաբար, Թուրքիայի հետ հարաբերությունները կարելի է կանոնակարգել միայն այն դեպքում, եթե դու ունես համադասարանական հարաբերություններ եւ ուժ: Իսկ Հայաստանը դա կարող է ունենալ, եթե ունենա ուժեղ դաշնակցից:

Այնպես է, որ Թուրքիան միտք բարդությունների առջև է կանգնել հասկալիք՝ սարածֆային հասունացման մասով: Որդես հիմնախնդրի լուծման սարքերակ կրկին հայության առջև ծառանում համալսյան ձեւակերտումով հարցը, որն արդեն երկու հարյուր տարուց ավելի երջում է հայոց մեջ: Ի վերջո մենք մեր սարածֆային խնդիրները լուծեցինք: Հարցն իհարկե նոր չէ: Բայց մեր նորագույն դասմարան մեջ այդ հարցը ճակատագրական շեղումով եւ, իր կամից անկախ, հայ ժողովուրդի առջև դրվեց, երբ թուրքականություն ունեցանք: Հայ ժողովուրդը վճռակաճորեն որոշեց հոգու ռուսական կողմնորոշման: Սակայն, ի դժբախտություն հայ ժողովրդի, մի փոքր խումբ, որը սակայն լծակների էր սիրադասում, անգամ հայության ֆիզիկական գոյության գնով, նախընտրեց Թուրքական

ընդ: Մինչեւ անգամ համաժամարանից թափանցիկ օրերին այդ ուժը չկարողացավ ժողովրդին հայտնել, որ իմեն իր գլխի ճարը տեսնեք, թե չէ արեւմտահայությունը այդպես իր-հնազանդ չէր մոթվի: Հիմարություն է նաեւ դրանք, որ հայերի ցեղասպանության դաժան արեւելահայերի ռուսամեծ դիրքորոշումն էր: Դա թեմալանորեն, նախապես ծրագրված քաղաքականություն էր՝ Հայկական հարցը թուրքավարի (չկա մարդը՝ չկա խնդիրը) լուծելու համար: Արդեն շուրջ երեք հարյուր տարի է, որ երբ հայ ժողովուրդը մեղվի ճակատ է հայտնվել, դիմել է Ռուսաստանի օգնությանը: Չեն ժխտի, որ միտք չէ, որ ռուսների դաշնակցությամբ հայաստան է եղել: Սակայն հասկալ է նաեւ, որ մեր հարեւաններից միայն ռուսների թեմալան շահը կարող է ինչ-որ սեղ համընկնել կամ գոնե գործել հոգուս մեր քաղաքի:

Այնպես որ, չի կարելի բարեկամություն հաստատել առանց նախադասմանների, դա հակասում է փոխաճակատության սահմանադրական սկզբունքին, իսկ Հայաստանի քաղաքացիական պայմանագրի Թուրքիայի գործադիր իշխանությունն առնվազն չանցնի իր իսկ երկրի դասական ասյանների դասավորությունը արդեն իսկ հաստատված Հայոց Եղեռնը, ընդունի դա իրավական հետեւանները, ներդրություն խնդրի 44-օրյա դաստեղծում իր անմիջական, մեղմ ասած, անթույլատրելի մասնակցության համար (հասկալիք՝ զինված ահաբեկիչների ներդրման մասով) եւ թափառականություն հայտնի փոխաճակատության դաստեղծումը կմասը եւ երբեք չփորձի միջամտել Արցախի միջազգային կարգավիճակի խնդրի լուծմանը: Եթե Թուրքիան դաստեղծ չէր ստան, ապա լուրջ չի հույս ունենալ, որ դաստեղծ կլինի աջակցելու մեր հզորացմանը...:

Այս ամենով հանդերձ, Թուրքիայի հետ բարեկամանալու խաբկանքը, ցավով, դարձել է օրակարգային թիվ մեկ խնդիրը: Եվ դա հրաճակատ է իբրեւ հրասաղ հարց՝ սառաջորդեն 44-օրյա դաստեղծի բարբարոսություններից անմիջապես հետո: Բարեկամության քաղաքացիական իրենք են մոլորակներ, թող որեւէ մեկին չթվա, թե այդ բարեկամությունը իր ու իր սերունդների համար ապահովելու է կայուն ու երկարատեւ բարեկեցիկ կյանք: Արդյո՞ք մենք ճշտապես, Սեւակից, Վարուճակից եւ մյուսներից ավելի խելացի ենք: Հիշեցնում, որ, նրանք էլ էին միամտաբար հավաստեցած թուրքական հեթանոսներին, բայց հետո նրանցից **Ռուբեն Սեւակը** դառնացած գրեց. «Ասված է եղել ստեղծեց անարգվելու համար, Հայերը՝ ջարդվելու: Թուրքիո մեջ ռեճիմ միտք փոխվի, հայերու ջարդ: Սուլթանը միտք գահակալել, Հայերու ջարդ: Շերիաթ միտք հաստատվի, Հայերու ջարդ: Բայց այս բոլորը այնքան սարածֆային չէ մեզի համար, որ ան այն հուսահատեցուցիչ խելոխությունը, որով հայերը կողջունեն այս ջարդերը: Ե՞րբ այս ժողովուրդը միտք սորվի մարդկորեն կասողի...»: Ցավով չսովորեցինք: Չհասկացանք նաեւ, որ ցեղասպանությունը միայն եթեմիկ հասկանալի ենթադրություն էր:

մարդկանց բռնությամբ ոչնչացնելը չէ, բնաջնջել կարելի է նաեւ ժամանակակից քաղաքակրթիք հնարներով: Բավական է միայն թիրախավորես հավաստի, մեակույթն ու ազգային ինքնությունը, որդեսաղի եթեմիկ գտնումներ ինքնաբերաբար ավարտին հասցվեն՝ անգամ առանց մեկ փամուխուս արձակելու:

Ի դեմք, առիթը մերկայացել է՝ ասեմ, որ չարաչար սխալվում են նրանք, ովքեր դարեւ քաղաքական մեր կրած կորուստներն ու սառադասմանները վերագրում են քրիստոնեության ընդունմանը: Հասկալ է, որ յուրաքանչյուր անհաս, ազգ, ժողովուրդ հիմնականում ինքն է մեղավոր իրեն դաստեղծում հախորդությունների ու արհալիրների համար, այլ ոչ թե կրոնը կամ եկեղեցին: Մեթապես տուժել եւ տուժելու են արհալիր, իրենց Աստծո ղորոնաճուրջանը հանձնած ծուլները, վախկոսներն ու սկարամիտները, նաեւ նրանք՝ ովքեր սեփական ժողովրդի անվասնագության, ազգի ու թեմալանից հզորացման օգտին գործնականում ոչինչ չանելով, սուս է գործնական փառաճեցնչ նկրտումներով, իրենց անթող ժամանակն ու միջոցները վասնում են ազգակործան ու թեմալանփանդ քաղաքացիական, կամ էլ եկեղեցալիության ու կեղծ հավաստեցույթի դիմակով կրոնական ծիսակատարությունների մասնակցության մեջ:

Կեղծ ու ոչ մի մի չանող այս սիրախաղի առիթով ցանկանում են մեջբերել **Սուսաֆա Զեմալ Աթաթուրքի** (թուրքերի հայր) «Պայքար Հայաստանի Հանրապետության դեմ» գրքից մի հատված. «... Բացարձակապես անհրաճեց է, որ Հայաստանը արանում քաղաքականապես եւ մյուսակամադես կործանվի եւ հայերի հետ հրադադարի սովորական դասմանագրով դասմանակործան մեր անհանջը քննարկման առարկա չի կարող լինել: Չի անադադարի սկզբունքները, որոնք մենք փոխանցել ենք հայերին, թեմալ է ուղղված լինեն ոչ թե մեր Հայաստանից հետեւանություն, այլ Եվրոպայի առջև խաղաղ երեւալուն եւ հայերին մոլորեցնելուն: Խիտ անհրաճեց է հայկական բանակի գորագրումը եւ զինամթերի առգրավումը՝ դրանով իսկ կանխելով նրանց ռազմական կառուցվածի վերականգնումը: Երկաթուղիները դաստեղծելու եւ մահմեդական բնակչության իրավունքները դաստեղծելու դաստեղծակով, անհրաճեց է Հայաստանի ողջ սարածֆում հաստատել մեր ռազմական վերահսկողությունը եւ այդպիսով վերահսկել նաեւ Թուրքիան Այգերբայջանի հետ կաղող բոլոր ճանադարհները: Այդ նդասակին թեմալ է հասնել թափնված եւ փափուկ ձեւով, ինչպես խաղաղության դասմանագրի սեփուսում, այնպես էլ դրանից բխող գործողություններում: Գլխավոր դասմանն այն է, որ այն հայության աչքում միտք մերկայացվի որդես խաղաղ»:

Ինչպես ասում են նման դեմքերում՝ խոստերն ավելորդ են... 20.01-8.02.2022

Turkish army with isis

Թուրքիա են փորձել տեղափոխել ԻՊ-ի ահաբեկիչներ. յուրաքանչյուրի համար՝ 4000 ԱՄՆ դոլար. SOHR

Ահաբեկչական Թուրքիայի մասին ամենամաթար հայտարարությունն օրես արել է մարդու իրավունքների սիրիական դիտարանը (SOHR), հայտնելով, որ վերջերս Սիրիայի սարածֆից Թուրքիայի սարածֆ են սեղափոխվել «Իսլամական թեմալան» ահաբեկչական կազմավորման զինյանների մի մեծ խումբ՝ կազմված ավելի քան 400 հոգուց: Նույն աղբյուրի փոխանցմամբ, զինյալ ահաբեկիչների մի մասը հայտնաբերվել է ձերբակալվել է Սիրիայի հասուկ ուժերի կողմից: Օրեր առաջ էլ SOHR-ը կրկին հայտարարություն էր սարածել, որում

նշվում էր, որ այդ ահաբեկիչները հիմնականում վերջերս Հասարիկ Ալ-Սինա բանակից են փախուսի դիմել եւ անցել Թուրքիա, իսկ մի մասն էլ թափնվում է երկրի սարքեր հասկաններում, այդ թվում՝ Ռաֆֆայում, Դեր Չորում եւ այլուր: Ռաֆֆայի մոտակայքում գտնվող Հայեա բնակավայրում ձերբակալված երեք ահաբեկիչների հարցախոնարանում արդյունքում դարձ է դարձել, որ Թուրքիան ահաբեկիչներին սեղափոխել է իր սարածֆ յուրաքանչյուրին խոստանալով 4000 ամերիկյան դոլար:

Կերտության դեկավարներից երկուսը ներկայումս գտնվում են Չարաբլուս բնակավայրում, որը գտնվում է Թուրքիայի ազդեցության գոտում: Թե կոնկրետ ի՞նչ գործողությունների համար է Թուրքիան այդքան մեծ թվով զինյալ ահաբեկիչներ է սեղափոխում իր երկրի եւ ի՞նչ է դաստեղծվում անել, հասկանում հայտնի չէ, բայց, դաստեղծված թուրքական վերջին՝ սասանայա քաղաքականությունից, գոնե մասնակիորեն ենթադրելի է, որ դրանք սեղափոխվեն սարածաքաղաքի թեմալ կեցերից մեկը: Գ.Գ.

Պահպանելով հայ երգարվեստի ավանդույթները

Այս օրը Ֆլորա Մարտիրոսյանը կդառնա 65 տարեկան

Այսօրվա հեռուստալիները ուղղված են մեծ մասամբ ոչ հեռավորակա և անհմաս հեռուստահաղորդումներով և անուրակ նախագծերով, որոնք հիմնականում արականում են մեր երիտասարդությանը՝ մղելով դեմի հեռավոր անդունդ:

Ներկա ակնաբույժը նվիրված է երգչուհի, Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդական արտիստ, Կոմիտասի անվան միջազգային երաժշտական դպրոցի հիմնադիր, «Artists for Peace» բարեգործական կազմակերպության հիմնադիր, «Never Again» մշակութային շարժման նախաձեռնող **Ֆլորա Մարտիրոսյանին** ու նրա վառ հիշատակին: Սիրված արվեստագետն իր երգարվեստով գերել է ինչպես հայազգի, այնպես էլ օտարազգի հանդիսատեսին: Նա ծնվել է 1957 թվականի փետրվարի 5-ին Գյումրիում: Նրա հայրը մարզիկ էր, մայրը՝ սնային սնեստուկի: Ընտանիքում չորս երեխա էին՝ երկու տղա, երկու աղջիկ: Ֆլորան ամենափոքր երեխան էր: Կոկալ սվյալները ժառանգել է մորից: Ավարտել է Գյումրու Արմեն Տիգրանյանի անվան երաժշտական դպրոցը: Այնուհետև ավարտել է Երևանի Պետական կոնսերվատորիան: 1973

թվականին նա մասնակցում է «Գարուն 73» երգի մրցույթին և արժանանում առաջին մրցանակին: 1987 թվականին ամուսնանում է լրագրող Հրաչյա Քարոյանի հետ: 1991 թվականին նա ընտանիքով տեղափոխվում է ԱՄՆ՝ Լոս Անջելես: 1997 թվականին նրանք վերադառնում են Երևան: 1997-2001 թվականներին զվարճվում է Արմեն Տիգրանյանի անվան երաժշտական դպրոցը: 2001 թվականին ամուսնու հետ կապված Ֆլորա Մարտիրոսյանը տեղափոխվում է Լոս Անջելես: 2002 թվականին Ֆլորա Մարտիրոսյանը Միացյալ Նահանգներում հիմնում է Կոմիտասի անվան երաժշտական ակադեմիա: 2007 թվականին հիմնում է Artists for Peace բարեգործական հիմնադրամը, որի կազմում ընդգրկվել են աշխարհահռչակ

երգիչներ, հոլիվուդյան գերասուներ, իրենց ձայնը բարձրացնելու ընդդեմ ցեղասպանությունների, Այլևս երբեք կարգախոսով: 2011 թվականի սեպտեմբերին ՀՀ Նախագահի հրամանագրով շնորհվել է Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդական արտիստի կոչում:

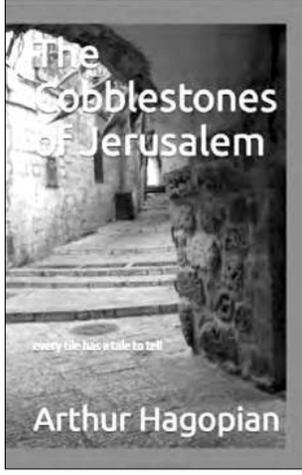
2011 թվականի նոյեմբերի 1-ին, Լոս Անջելեսի Գիբսոն համերգասրահում տեղի ունեցավ առաջին համերգը, որին մասնակցում էին Սթիվի Ուոնդերը, Չակա-Կանը, Էրիկ Բենեթը, Բոբի Բրաունը և շատ ուրիշներ: Մասնակցել է 2012 թվականի նոյեմբերի 20-ին Լոս-Անջելեսում՝ լեդադարի վիրահատությունից հետո առաջացած բարդությունների դաժանում:

Յալով, նա շուրջ 10 տարի արդեն մեզ հետ է, սակայն իսկական հայրենասերներն ու արվեստասեր հասարակությունը արբեր առիթներով մշտապես հիշում է նրա գեղեցիկ կատարումները՝ դրանք փոխանցելով երիտասարդներին ու բոլոր նրանց, ովքեր ի գորու են դասերստեղ հայկական մշակույթին ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ դրա սահմաններից դուրս:

ԳԱՐԻԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Երուսաղեմը Արթուր Հակոբյանի աչքերով

Լույսի օրրան, հավասի կենտրոն հորոհրջված Երուսաղեմը համարվում է համաշխարհային երեք մոնոթեիստական կրոնների՝ քրիստոնեության, մահմեդականության և հուդայականության սրբավայրը, բայց քաղաքը միայն այդ կրոնների հետևորդներին չի դասվում: Այն դասվում է ամբողջ աշխարհին: Դրա վառ առաջնային են հազարավոր զբոսաբեկիչները, որոնք հասկալի կրոնական դաստնական արարողությունների անցկացման օրերին ամեն տարի այցելում են այդ քաղաքը, և հազարավոր զբոսաբեկիչներ, որոնք գրվել են գովերգելու նրա լուսավոր ու հոգեւոր գեղեցկությունը և դասական նշանակությունն ու դերը համաշխարհային դաստնական մեջ:

Այժմ այդ սուրբ քաղաքին նվիրված «The Cobblestones of Jerusalem» վերնագրով անգլերեն լեզվով մի նոր գիրք է գրել Երուսաղեմում ծնված, «Ազգ» ընթերցողներին ֆաջածանոթ, վեներան լրագրող Արթուր Հակոբյանը: Գիրքը, ըստ «Միրո-Սփեթեյթ» շաբաթաթերթի, խորամուխ է լինում քաղաքի դաստնականության, սոցիալ-մշակութային խրթին լաբիրինթոսի ոլորանների մեջ և ընթերցողին ներկայացնում հաղթանակների և դաստնականների հետաքրքիր պատմությունները: Սալախարով դասված ճանադարների յուրաքանչյուր սալի ունի իր ուրույն դաստնությունը՝ հիմնված քրիստոնյաների (հայեր, ղղմիներ, հույներ, էթովոպացիներ), մահմեդականների և հրեաների տարբերությունների վրա: Դարերի ընթացում անթիվ դաստնականներ մղվել և հազարավոր մարդիկ են սղանվել, սակայն արյան և արցունքի օրհասական դաստնից հետո արեւը դարձյալ սկսել է շողալ այդ քաղաքի վրա: Հայկական համայնք գոյություն է ունեցել այնտեղ անհիշելի ժամանակներից: Հայերն են այնտեղ հիմնել առաջին տղարանն ու լուսանկարչական ստուդիան: Նրա ճանադարներով մարգարեներ են ձեռնել և խաղաղություն ու բարություն ֆարգել:

«Amazon» հրատարակչական լույս ընծայած այս հասոը երկար սղասված ներդրում է՝ նվիրված այդ քաղաքի դաստնական մեջ:

Ն.Օ.

ՔԱՆԿԱԿԱՆ ԱՆՁՆԵՐ

Հայ Առաքելական եկեղեցին ամեն տարի փետրվարի 14-ին, Քրիստոսի Սուրբ ծննդյան օրվանից 40 օր հետո, նույն է ֆառատուն օրական մանուկ Հիսուսին սաճարին ընծայաթերելու տոնը՝ Տյառնընդառաջը:

Տրնդեզ, Տեռաընդառաջ, Տանդառեզ, Տնդալեզ, Տադինգ-տադինգ, Դառնառանգ, Դոռնոնգ, Մելեռ և բազմաթիվ այլ անուններով հայտնի տոնը հայ ժողովուրդը նույն է ավելի ֆան 17 դար շարունակ:

Տյառնընդառաջի տոնը Տիրոջ ընդառաջ գնալու հրավեր է բոլորին: «Տյառնընդառաջ» անվանումը սուղաբանվում է քրիստոնեական ավանդությամբ:

Համաձայն նախնայաց օրենքի, ծննդաթերած կինը ֆառատուն օրական անդրանիկ զավակին տիտի սաներ սաճար, Աստուն ընծաներ, մասուցեր և օրհնություն սանար: Հայ Առաքելական եկեղեցու հաստատած կանոնների համաձայն, ութ օրականում մկրտում են մանկանը, իսկ 40 օրականում մայրը երեխայի հետ գալիս է սաճար, ֆահանան երեխային ընծայում է Աստուն, իսկ մորը՝ մաքրագործում: Մաքրամը ֆառատուն օրական Հիսուսին սանում է սաճար: Այստեղ էր Սիմեոն անունով բարեղաճ ծերունին, որն Աստուղ հրաման էր սաղցել մաի չեսունել՝ մինչև տեսներ աշխարհի ու մարդկության Փրկչին: Սուրբ Հոգով առաջնորդվելով՝ նա ճանաչում է Փրկչին և ընդառաջ է գալիս Հիսուս մանուկին: Այստեղից էլ՝ «Տիրոջ ընդառաջ» արտահայտությունը:

Հայաստանի ամենահին տոնը՝ Տրնդեզը

Ըստ ժողովրդական ավանդության, Տյառնընդառաջի հիմնական ծեսը խարույկ վառելն էր և այդ խարույկի շուրջ տնական արարությունը: Խարույկը վառում էին հիմնականում ցորենի հասկերից: Կրակի վառվելու ընթացքում կանայք սկուտեղի վրա բերում էին Տյառնընդառաջի տնական կերակրատեսակները՝ փոխինձը, չամիչը, աղանձը, ընկույզը, բոված սիսեռը և ուստեցում կրակի շուրջը, մի մասը բաժանում էին, մյուս մասը ներսանում՝ երեկոյան խնջույքի համար: Նրանք դասվում էին խարույկի շուրջը, և երբ բոցը ցածրանում էր, սկսում էին կրակի վրայով թռչել: Եթե կրակի վրայով ցատկի վառվում է հարսի զգեստի փեղը՝ դա ընդամենն անգոուտություն է: Իսկ եթե մարդիկ ընդհանրապես չեն հասցրել կրակի վառել, ցատկել վրայով, դեմ էր ներստել և սոնտադաստությամբ տառադել մինչև հաջորդ Տյառնընդառաջի տոնը:

Նախկինում խարույկի ծխի ուղղությամբ կատարել են գուտակություններ. հետեւելով ծխի ուղղությանը՝ որոել են տարվա բերառատությունը: Ծխի ուղղությանը փորձել են գուտակել, թե որ կողմից է գալու հարսնացուն կամ փեսացուն: Տրնդեզի մոտերով կամ ջահերով հատկապես էրել նորատասակների համար: Յոթ ամուսնական զույգեր մոտերով կամ ջահերով շուրջադառել են դարող նորատասակներին՝ չարերից դաստնանելու համար և դարել են այդ շուրջանակի մեջ: Հայ եկեղեցու կանոնի համաձայն, տոնի նախօրեին, երեկո-

յան ժամերգությունից հետո, կատարվում է նախատնակ: Այն ավետում է Տերունի տոնի սկիզբը: Սովորաբար նախատնակի արարողության ավարտին կատարվում է Անդասանի արարողություն, որի ընթացքում օրհնվում են աշխարհի չորս ծագերը: Անդասանին հաջորդում է մոտերի օրհնության արարողությունը: Եկեղեցու կանթեղներից վերցված կրակով եկեղեցիների բակերում վառվում են խարույկներ՝ իբրև Քրիստոսի լույսի խորհրդանիշ:

Ըստ Ս. Գրիգոր Տաթևացու, կրակն ունի հետեյալ խորհուրդները. «խարույկի հուրը բորբոխելով՝ Աստո սիրո հուրն ենք խնդրում: Հեթանոսներն Աստո դասիվը կրակին էին մասուցում, իսկ քրիստոնյաներս կրակը ծառայեցնում ենք Աստուն: Ինչպես երայեցի մանուկները ծառի ուտերը ընծայեցին Քրիստոսին, այնպես էլ մենք կրակն ենք ընծայում: Քրիստոսի երկրորդ գալստյան ժամանակ հուրը տիտի գնա Տիրոջ առջեւից, որդեսուի լուսավորի սրբերին և բարեղաճներին, իսկ չարերին ու անհավատներին սասանայի հետ հավիտեանական հրի դասադարսի»:

Վառվող մոտերը տուն սանելը և եկեղեցու բակում վառվող խարույկն ըստ էության որել կաղ չունեն մեր հեռավոր հեթանոս նախնիների կրակի դաստնամուկի հետ:

Ըստ ժողովրդական ավանդության, Տյառնընդառաջի օրը դաստնադիր կերով փոխայցելություններ էին կատարում խնամիները, նորահարս ունեցող ընտանիքներն այցելում էին հարսի հարազատները: Որդեսու կանոն, խարույկի դեզը դաստնամում էին նորատեսաները: Տյառնընդառաջի տոնին էր, որ նորատեսան դաստնայից հետո առաջին անգամ հանդիպում էր աներոց հետ: Այդ դաստնառով ժողովրդական ավանդության մեջ Տյառնընդառաջն ընկալվել է որդեսու փեսայի՝ աներոց տուն այցելելու տարուն վերացնելու հիմնական առիթ: Նախկինում դաստնադիր

կարգի համաձայն՝ նորատեսակ երիտասարդներն իրավունք չունեին հարսի ծնողների և հասկալի աներոց հետ հանդիպել: Եվ Տրնդեզի կրակի վրայով ցատկելը վերացրել է արգելը, ինչից հետո երիտասարդներն իրավունք են սաղցել այցելել ծնողների տուն: Այս է դաստնառը, որ Տյառնընդառաջը ժողովրդական ավանդության համաձայն վերաբերում է նորատեսակներին, ոչ թե նշանակվածներին:

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակչության ԼՍ տարի
Հրատարակիչ
«ՎԱՐՍՆ ԹԵԶԵՅԱՆ»
սոցիալ-մշակութային
հիմնադրամ
Երեւան 0010, Եզնիկ Կողբացի 20/3
e-mail: azg@azg.am,
azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
Հասկալադատութիւն (գովազդ)
հեռ. 010 582960
Համակարգչային շարունակը՝
«Ազգ» թերթի
Թերթի միթերի ամբողջական թե մասնակի արտատրամները տղադիր մասնուկի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսութեամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրութեան գրաւոր համաձայնութեան խոսի արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրենքի:
Սիթերը չեն գրախօսում ու չեն վերադարձում:
Գտառով յորդանոցները գովազդային են, որոնց բովանդակութեան համար խմբագրութիւնը դասալախանասութիւն չի կրում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960
20/3 Yeznik Koghbatsi st,
Yerevan, Armenia, 0010